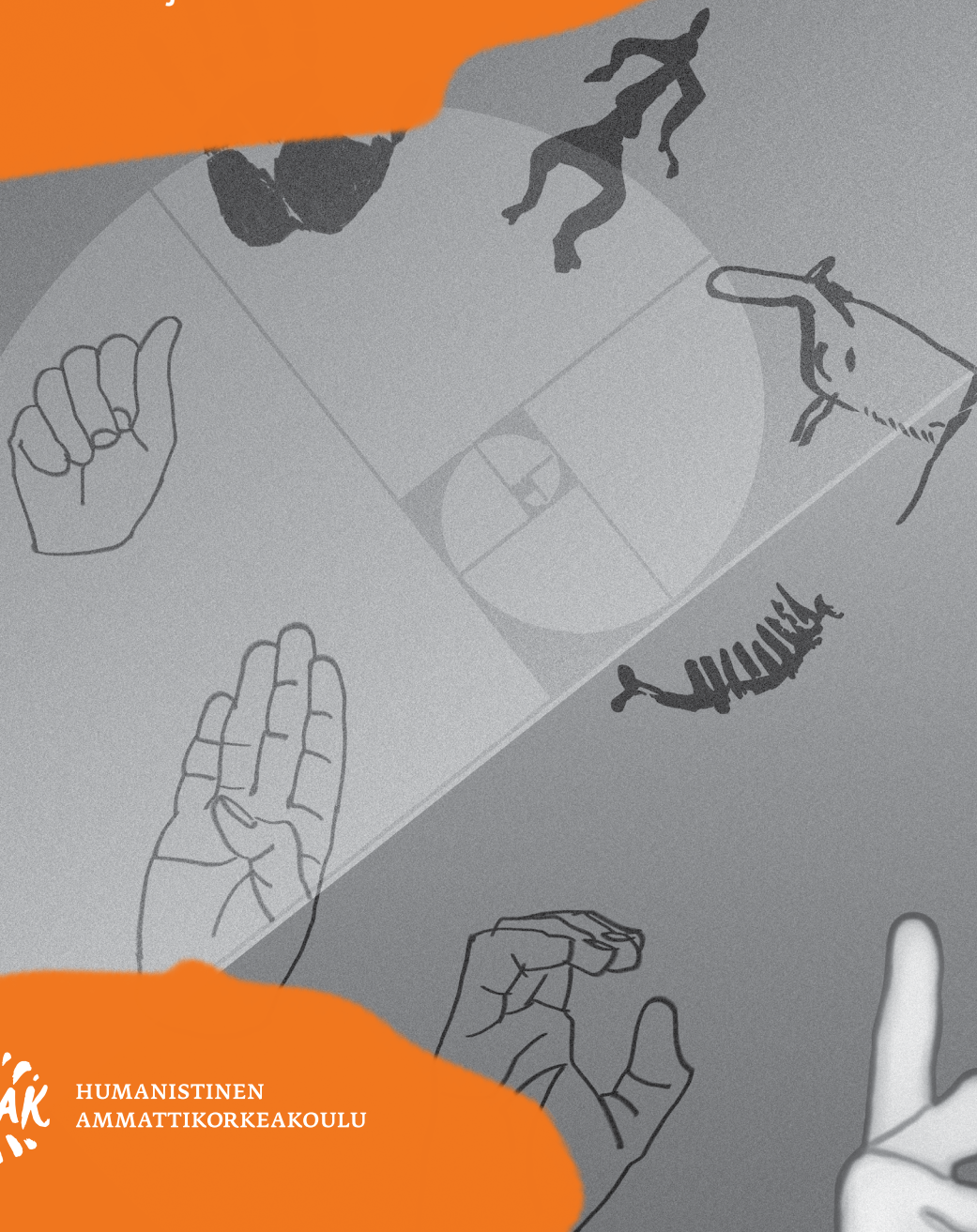


Toimittanut Päivi Rainò

TYÖ JA MINÄ & TYÖMINÄ

Käyntikortteja Humakista



HUMANISTINEN
AMMATTIKORKEAKOULU

TYÖ JA MINÄ & TYÖMINÄ

Käyntikortteja Humakista

Toimittanut
Päivi Rainò

Päivi Rainò (toim.)
Työ ja minä & työminä – käyntikortteja Humakista

Humanistinen ammattikorkeakoulu julkaisuja, 24
© Tekijät ja Humanistinen ammattikorkeakoulu (Humak)

Kuvitus: Toni Kari
Taitto: Emilia Reponen

ISBN 978-952-456-246-1 (painettu)
ISBN 978-952-456-247-8 (verkkójulkaisu)

ISSN 2343-0664 (painettu)
ISSN 2343-0672 (verkkójulkaisu)

Sisällys

ESIPUHE.....	6
I MATKALLA MUUTOKSEEN	7
Hanna Putkonen-Kankaanpää: SINÄ POLJET, MINÄ OHJAAN	8
Eeva Salmi: SIIRTOLAISENA KUUROJEN YHTEISÖSSÄ.....	10
Marja Eskel: MATKALLA ASIANTUNTIJUUTEEN.....	13
Päivi Rainò: TUTKIJA PALAPELIN KOKOAJANA.....	16
Zita Kóbor-Laitinen: PIENESTÄ KIINNI.....	19
II NÄKÖKULMIA OPETUKSEEN	21
Outi Mäkelä: NOIN 5 + 5 AJATELMAA.....	22
Aila Mikkola: SAA KATSOA!.....	25
Sirpa Lyytinen: LÄSNÄOLON TUNNE.....	28
Riina Pirskanen: KATSEIDEN KOHTEENA.....	30
Marjukka Nisula: OLEN OLLUT HAUKI, JONKA MAHA AVATAAN VEITSELLÄ JA MAHASTA POISTETAAN SISÄLMYKSET	33
Juha Manunen: ROHKEUTTA KEHIIN	35
Liisa Halkosaari: ARJEN KIELIPOLITIIKKA.....	37



ESIPUHE

Opiskellessani 1980-luvun alussa viittomakieltä, videokamerat ja VHS-nauhurit olivat uusinta uutta. Viittomakieltä videoilta katsoessamme opettajamme selitti aina varsin seikkaperäisesti, keitä videolla viittovat henkilöt olivat. Ihmettelin tuolloin asiaa, koska minusta tuntui samantekevältä, kuka harjoitustarinaa viittoo. Vuosia myöhemmin oivalsin, että viittojen esittely oli osa opetusta – viittomakielisen yhteisön merkkihenkilöiden ja kulttuuriperinnön esille tuomista. Viittomakielisessä yhteisössä henkilöt ja henkilökohtainen kohtaaminen ovat kulttuurisesti merkittäviä. Viittomakieli vaatii henkilökohtaista läsnäoloa, ja vaikka teknologia on kehittynyt, viittomakieli näyttäytyy kokonaisuudessaan ja kaikkine piirteineen vain elävässä tilanteessa.

Viittomakielisen yhteisön olemassaolo kiteytyy yhteisiin tapaamisiin ja elävään viittomakielen käyttöön – elävään kohtamiseen viittomakielen kanssa. Tämän ajatuksen pohjalta olemme koonneet oheiseen teokseen tulkkikouluttajien kertomuksia kohtaamisista viittomakielen ja viittomakielisen yhteisön kanssa.

Tulkkikoulutuksen yli kolmikymmenvuotisessa historiassa on ollut kymmeniä henkilöitä, jotka ovat vieneet koulutusta eteenpäin. Tässä teoksessa otos on kaksitoista tulkkikouluttajaa vuodelta 2016. Tekstien kautta pääsemme kurkistamaan tulkkikoulutuksen sermien taakse ja näemme, mikä puhututtaa korkeakoulun arjen keskellä. Tulkkikouluttajien tarinoissa yhteen punoutuvat ihmetys, oppiminen, pysähtyminen ja matka, joka ei pääty koskaan.

Helsingissä kansainvälisenä kuurojen päivänä 2016

Eeva Salmi, yliopettaja

I MATKALLA MUUTOKSEEN



Hanna Putkonen-Kankaanpää
lehtori



HUMANISTINEN
AMMATTIKORKEAKOULU

SINÄ POLJET, MINÄ OHJAAN

Merimiehen pitää itse soutaa, mutta kenenkään ei tarvitse tehdä matkaa yksin. Opiskelu on matka kohti tutkintoa ja ammattia. Merimatkaa konkreettisempi on matka pitkin metsäpolkua, kiemurtelevaa päällystämätöntä tietä.

Pidän vaeltamisesta. Kerran kesässä pakkaan lasteni ja pikkuisen koirani kanssa reput täyteen tavaraa, grammallen laskettuna ruokaa, vaatteita, varusteita ja pähkinä-rusinasekoituspusseja joka päivälle. Yhteinen matkamme kestää vajaan viikon. Ei puhelimia, ei hälyä, ei kiirettä. Keskitymme kävelemään peräkanavaa kivien ja kantojen yli ja kosteikkojen läpi tavoitteenamme saavuttaa kunkin päivän ilta, autiotalo tai telta.

Viime kesänä toinen päivämatkamme suuntautui kohti autiotaloa. Lapset ja koira olivat yhä pirteitä ja iloisia, kunto oli mitoitettu kohdalleen. Oma jaksamiseni oli kyseenalaisempi. Aurinko paistoi, helle uuvutti. Nuorimmaiseni tuli kysymään: ”Äiti, pärjäätkö sinä?” Toki, toki, jos ei jutella tarvitse. Jalkaa toisen eteen, askelmittariin kolmattakymmenettä tuhannetta askelta. Ja vihdoinkin edessämme oli autiotalo, jonka pihasaunan piipusta nousi savukiemura. Olimme tulleet paratiisiin!

Jopa sauna oli valmiina. Paikalle oli siis osunut muitakin vaeltajia.

PÄRJÄTÄÄN YHDESSÄ

Ohjaajan työ on kysymistä: ”Miten sinä pärjää?” Olen eräänkin kerran lähettänyt viestejä opiskelijoille aiheesta ”Hei, mitä kuuluu?”. Yksin ei siis tarvitse pärjätä. Joskus matka tuntuu pitkältä, pitkospuuton polku suolla pelottaa. Siinä tilanteessa tulkkiohjaajan kannattaa vastata kuulumisten tiedustelijalle: ”Voisimmeko tavata ja jutella?”

Olen ollut töissä Humakissa vuodesta 2001. Aloitin, kun Helsingin kampus perustettiin. Olen opettamisen ohella toiminut jossain vaiheessa lähes jokaisen opiskelijan henkilökohtaisena ohjaajana – tai valmentajana nykytermistön mukaan. Olen aina pitänyt ohjaaja-nimikkeestä. Tämän vuoksi olen hankkinut opettajakoulutuksen lisäksi itselleni myös opinto-ohjaajan pätevyyden.

Koulutuksen myötä uskoni yhteistyöhön vahvistui. Emme me täällä yksin ole, ei meitä ole tarkoitettu yksin

puurtamaan. Jaettavaksi ne on tarkoitettu, ilot ja surut, ikivanhat rutiinit ja tuoreet innovaatiot. Opimme toki itsenäisessä työssä, mutta myös yhdessä puurtaen. Yhdessä kuljettu matka on mielenkiintoisempi ja rikkaampi kuin yksin toteutettu. Valmennuspedagogiikassa on erittäin paljon hyvää.

OHJAAJANA VALINTOJA TUKEMASSA

Ohjauksen kolme koota ovat kunnioitus, keskittyminen ja kiitos. Näitä sanoja olen pitänyt mielessäni kohdattessani erilaisissa elämäntilanteissa olevia opiskelijoita. Kahta samanlaista opiskelijaa ei ole, elämän monimuotoisuus tuo rikkautta yhteiselyyn. Eri ihmiset tekevät erilaisia päätöksiä eri lähtökohdista ja erilaisin motiivein. Näiden syiden ja seurausten pohtiminen yhdessä kunkin opiskelijan kanssa on äärettömän tärkeää. Jokaisen on hyvä tietää, missä polun mutkassa milloinkin kulkee. Seikkailemaankin lähteneen kannattaa joskus avata kartta tai päästää vierelleen kanssakulkija.

Ohjauksen tehtävä ei ole antaa valmiita reittisuunnitelmia. Ohjaajan tehtävä on yhdessä opiskelijan kanssa löytää vaihtoehtoja ja antaa opiskelijan tehdä ratkaisunsa omaa itseään ajatellen. Perille löytää montaa eri tietä. Valintoja tekemällä voi jokin ovi sulkeutua joksikin aikaa, mutta senkin voi usein avata myöhemmin.

VALMENNUSTA TULEVAISUUTEEN

Tulkkipäätös on muuttunut 15 vuoden aikana paljon. Alkuvuosina Helsingissä muutamaa poikkeusta lukuun ottamatta kaikki suuntautuivat opinnoissaan tulkkaukseen. Tänä vuonna pieni vähemmistö valitsi sen. Valmennustapaamisissa olemme keskustelleet paljon siitä, mikä on järkevää. Uudestaan ja uudestaan olemme tulleet siihen tulokseen, että jokaisen on löydettävä alaltamme oma polkunsu. Jokaisen tulee kulkea avoimin

silmin pitkin sitä tietä, jolla haluaa edetä. Hänen tulee kokea iloa ja jopa riemua valitsemallaan tiellä. Tämä ala on muutoksista ja uhistakin huolimatta täynnä kokemuksen arvoista: ihmisiä, kieltä, tilanteita.

Omalla polullani olen kohdannut muutoksia. Olen tehnyt töitä siellä ja täällä. Aina olen kuitenkin ollut tekemisissä viittomakielen kanssa. Toivon, että voin yhdessä opiskelijoiden kanssa edelleen tutkailla nykyhetkeä ja tulevaisuutta. Edelleen haluan olla mukana mielenkiintoisissa keskusteluissa. Edelleen haluan pohtia halukkaiden kanssa urasuunnitelmia. Edelleen haluan muistella opiskelijoiden kanssa vuosikymmeniä vanhaa laulua Sinä poljet – minä ohjaan. Tarkkaavaisena lukijana taisi huomata, että vaihdoin subjektien paikkaa, sillä jokainen opiskelija tekee omat, oikeat ratkaisunsa. Ohjaaja voi silloin tällöin tarjota pähkinöitä eväspussista.





Eeva Salmi
yliohjaaja



HUMANISTINEN
AMMATTIKORKEAKOULU

SIIRTOLAISENA KUUROJEN YHTEISÖSSÄ

”Millaista on muuttaa ja sopeutua uuteen maahan ja kulttuuriin? Millaisia ovat muutosprosessiin liittyvät vaikeudet?” Näin kysytään teoksen *Kun kulttuurit kohtaavat* (Alitolppa-Niitamo 1993) takakannessa. Parikymmentä vuotta vanha teos on edelleen ajankohtainen maahanmuuttajien määrän lisääntyessä, mutta nämä kysymykset ovat keskeisiä myös silloin, kun kyseessä on kuulevan matka uuteen ”maahan” eli kuurojen yhteisöön. Kuulevan henkilön polku kuurojen yhteisöön on yhtä vaikea tai yhtä helppo, yhtä ahdistava tai yhtä antoisa kuin muutto uuteen maahan.

KOETELTAVANA

Tulkkiopiskelijatuksen tehtävä on yrittää tukea kuulevia tulkkiopiskelijoita heidän matkallaan kohti kuurojen yhteisöä. Tämä ei ole aivan ongelmatonta, mutta matkan voi pääpiirteissään kuvitella etukäteen. Kuvaan tässä omaa matkaani Alitolppa-Niitamon teosta soveltaen.

Kuuleva henkilö on yleensä kuin siirtolainen: hän muuttaa vapaaehtoisesti uuteen maahan. Syitä ovat esimerkiksi yleinen innostus, avioliitto tai pelkkä sattuma.

Taustalla voi olla halu johonkin uuteen – uusi maa, tässä tapauksessa kuurojen yhteisö, vetää siirtolaista puoleensa. Tähän liittyy positiivinen suhtautuminen uutta kohtaan. Kuuleva henkilö on iloisella mielellä ja valmis vastaanottamaan vaikeudet, joita hän on kohtaamassa.

Monesti muutos on kuitenkin odotettua syvempi. Muuttajan elämää, aiempia kokemuksia ja minuutta koetellaan enemmän kuin hän oli etukäteen ajatellut. Näin kävi esimerkiksi minulle, kun aloitin taipaleeni kohti kuurojen yhteisöä kolmisenkymmentä vuotta sitten.

Siirtolaisuus aiheuttaa monesti kriisin, pienemmän tai suuremman. Kriisi etenee yleensä samantapaisesti. Ensivaiheessa kaikki uusi koetaan korostetun myönteisesti, kaikki on jännittävää ja mielenkiintoista. Näin koin myös minä: viittomakieli oli mielestäni superhienoa, viittomakielisten historia suunnattoman kiintoisa ja kuurot ihmiset jotenkin erilaisia ja hienompia kuin me muut.

MUUKALAISENA

Kriisin toisessa vaiheessa aloin ymmärtää, että siirtolaisena olen aina tietyllä tapaa muukalainen ja erilainen kuin kuurot henkilöt. Minusta ei ikinä samanlaisia kuin he. Kriisin vaihetta, jossa kriisin keskellä oleva henkilö alkaa vihdoinkin reagoida kokemaansa kulttuurishokkiin, kutsutaan reaktiovaiheeksi. Pienetkin omasta kulttuurista poikkeavat asiat saavat negatiivisia merkityksiä.

En enää muista kovinkaan hyvin reaktiovaiheen yksityiskohtia osaltani, mutta muistan lopputuloksen: en jaksanut enää hetkeäkään kuurojen erilaisuutta. Muutin hetkeksi aikaa pois ja vetäydyin siihen saakka rakentamaltani polulta syrjään. Tähän johtivat pinnalta katsottuna pikkuseikat, kuten ”kuurot aloittavat luentonsa väärästä asiasta”, ”kuurot eivät pysy asiassa kokouksissa” jne. Todellisuudessa kyse oli viivästyneestä reaktios- ta uuteen kulttuuriin siirtymisessä. Liian paljon uutta, liikaa erilaisuutta, liian paljon epävarmuuden tunteita.

Tällöin käsitin myös kirkkaasti, että olen ”kuuleva”. Toki jo alun kuherruskuukausivaiheessa ymmärrys uudesta kuulevan henkilön identiteetistä alkaa muodostua, mutta kuulevuus alkaa vähitellen saada syvällisempää merkitystä. Kuuleva henkilö alkaa kantaa ”valkoisen miehen” taakkaa, koska on viittomakielisiä syrjivän valtaväestön edustaja.

Oppikirjamaiseen tapaan reaktiovaiheeni kuitenkin suli ja kuurojen yhteisö ikään kuin neutraloitui silmissäni. Palasin takaisin. Kriisin uudelleenorientoitumisvaiheessa kuurojen yhteisö ei vinyt minulta enää ylimääräistä energiaa, eikä se ollut itsessään hyvä eikä huono – vain yksi olennainen ulottuvuus elämässäni. Ymmärsin myös, että viittoma ”kuuleva” voi tarkoittaa monenlaisia asioita, kuten esimerkiksi neutraalia ”henkilö kuulee” tai ”henkilö on kuuleva, eikä ymmärrä kuurojen yhteisöstä mitään ja sen takia tekee vääriä asioita” tai

”henkilö on kuuleva ja siksi tyhmä”. Itse tietysti mieluummin ajattelen kuuluvani ensimmäiseen kategoriaan, vaikka välillä varmaan muissakin kategorioissa on tullut käytyä.

OSALLISENA

Matkani kuurojen yhteisöön on ollut elämäni perusteita järjestyttävä. Kuuleva henkilö joutuu opettelemaan kuurojen kulttuurissa uudenlaiset toimintamallit, arvot ja asenteet. Kulttuurista toiseen sopeutuminen on pitkä prosessi, jopa elinikäinen. Itse en tietenkään edes tiedä millainen ihminen olisin ilman kuurojen yhteisöä. Jollain tapaa köyhempi, nuivempi ja taatusti kapeakatseisempi, luulisin.

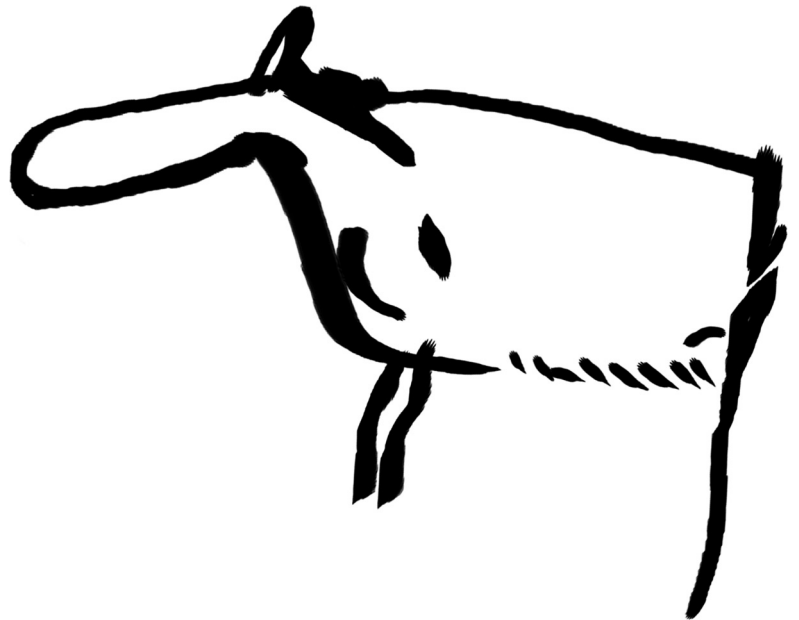
Kulttuurisen sopeutumisen merkittävä osa-alue on kieli, minun tapauksessani suomalainen viittomakieli. Vieraan kielen oppiminen nuorena aikuisena on työllästä, mutta erityisesti työskentely kulttuurissa, jonka kieltä ei hallitse hyvin, on erittäin kuluttavaa. Siirtolainen tuntee huonommuutta kielen hallinnasta ja tietenkin suurta epävarmuutta siitä, tuleeko ymmärretyksi ja ymmärtääkö oikein. Ensimmäisen vuoden aikana kuurojen yhteisössä opin ainakin viittomaan: ”Anteeksi, voitko toistaa.”

Kaikkien näiden vuosien jälkeen alan tottua siihen, että viiton ”vieraskielisellä aksentilla”, mutta tulen yleensä ymmärretyksi – tavalla tai toisella. Toisaalta olen myös tottunut siihen, että itse en aina ymmärrä. Kommunikaation epävarmuuteenkin tottuu. Siitä tulee osa olemisen tapaa, osaan varmistella ja kysellä, tarkistaa vielä kerran.

Viittomakielisen yhteisön kautta olen luonut työuran, jonka kautta olen päässyt kurkistamaan yhteiskunnan eri osa-alueille: kansalaisvaikuttamiseen, tutkimukseen, viestintään ja koulutukseen. Välillä työskentelen

kauempana yhteisön ytimestä, välillä lähempänä, mutta muistan aina, missä juureni ovat.

Työuraa tai kommunikoinnin välinettä syvällisemmin viittomakieli on kuitenkin muuttanut ajattelutapaani ja persoonaani. Olen viisikymmentävuotias, mutta juhlin ensi kesänä nykyisen nimiviittomani 30-vuotisjuhlia. Viittomakielestä on tullut osa identiteettiäni. Tarvitsen viittomakieltä ollakseni minä.





Marja Eskel
hankesuunnittelija



HUMANISTINEN
AMMATTIKORKEAKOULU

MATKALLA ASiantuntijuuteen

Kulkuni nykyiseen toimeeni on ollut pitkä ja polveileva, mutta ainakin tästä hetkestä katsottuna näyttää kuin sen jäljiltä olisi maisemaan muodostunut ympäristöstään selkeästi erottuva tie. Jos elinikäinen oppiminen on muutakin kuin koulutuspoliittinen linjanveto tai hyvää tarkoittava ajatus, minun kohdallani se on toteutunut, kun olen saanut mahdollisuuden oppia muilta.

MUUTOSTEN TIELLÄ

Ryhdyin opiskelemaan sosiaalipolitiikkaa yliopistossa, mutta kiinnostukseni viittomakieltä kohtaan voitti lopulta luennoilla istumisen. Tavallaan tuo kiinnostus oli luontaista, koska synnyin perheeseen, jossa käytettiin suomen kielen lisäksi suomalaista viittomakieltä. Viittomakielestä ja tulkkauksesta kehittyi minulle jo varhain väline toisen ihmisen kohtaamiseen ja ääni ilmaissulle, joka monien mielestä tuntui elävän kuin vangittuna ihmismielen sisällä.

Oppimismatkani tienviittoina ovat olleet toiset ihmiset, mutta myös tarve tutkia itseäni ja työtäni pyrkien selvittämään, minkälaisiin arvoihin asiantuntijuuteni

työssäni perustuu. Tämä tie on ohjannut minua moneen suuntaan ja tuonut eteeni ammatillisia haasteita niin kotimaassa kuin ulkomailla. Kestävän kehityksen ideologia kietoutuneena elinikäiseen oppimiseen tuntuu kiteyttävän tämän hetkisen ajatukseni valmentajasta, kanssakokijasta ja mentorista. Onko se ajassa elämistä vai suunnan hakemista – vai jotakin siltä väliltä?

Tulkkausala on kokenut oppimispolkuni varrella useampia muutoksia vapaaehtoisina toimineista ”kuurojen auttaja” -tulkeista nykyiseen yrittäjäperustaiseen tulkin työhön. Tulkin ammatti-identiteetti on vahvistunut tulkikoulutuksen pidentyessä ja tulkkauksen tutkimuksen lisääntyessä. Kahden kielen ja kulttuurin välittäjän rooli ammatissa on korostunut. Kymmenen viime vuoden aikana perinteisen asiakaskunnan vähentyessä ja samalla tulkikoulutettujen määrän lisääntyessä toimiala ja tulkin työ ovat jälleen uudenlaisten haasteiden edessä. Millaista osaamista ja asiantuntijuutta tulkki tarvitsee pysyäkseen muutoksen vauhdissa mukana?

Tutkija Olli Luukkainen (2004) tarjoaa aiheeseen yhdenlaisen näkökulman. Luukkainen on etsinyt uuden

asiantuntijuuden ydintä. Hänen mukaansa siinä korostuvat tutkiva työote, toiminnan eettisyys sekä tulevaisuuteen suuntautunut yhteiskunnallinen vaikuttaminen. Opettajan, kuten tulkinkin, työ on eettinen ammatti. Opettaja on arvojohtaja, joka johtaa haasteiden edessä omalla esimerkillään.

Luukkaisen mallista tulkitsen, että uudenlaisen asiantuntijuuden peruskiviä muun muassa opetustyössä ovat välittäminen ja sitoutuminen opiskelijoiden ohjaamiseen. Lisäksi on otettava huomioon vastuullisuus ja vastuunkanto oman työn ja taitojen hallinnasta sekä kyky oppia näkemään työ ja tehtävä osana laajempaa kokonaisuutta. Tähän liittyy kiinteästi oman käyttöteorian tiedostaminen ja sen jatkuva kehittäminen.

Luukkaisen mukaan opettaja on tulevaisuuteen suuntautunut yhteiskunnallinen vaikuttaja. Hän tutkii työtään ja pyrkii löytämään uusia pedagogisia sovelluksia hakiessaan vastauksia tietoyhteiskunnan mukanaan tuomiin opetuksen ja ohjauksen haasteisiin. Saavuttaakseen tavoitteensa opettajan tulee verkostoitua ja tehdä monenlaista yhteistyötä niin paikallisesti kuin kansainvälisestikin. Hän ohjaa oppijoita kysymään, etsimään ja löytämään uutta.

EVÄITÄ REPPUUN

Selvitin ylemmän ammattikorkeakoulututkinnon opinäytetyössäni viittomakielen tulkkien ja puhevammaisten tulkkien työn yhtäläisyyksiä ja eroavaisuuksia. Vertasin kahta aiemmin hyvin erityyppisenä pidettyä ammattia työnsisältöjen näkökulmasta. Kävi ilmi, että haastateltavat kokevat tulkin työn sisällöllisesti samanlaisena, huolimatta erilaisesta asiakaskunnasta ja tulkkausmenetelmistä. Haastateltavien mukaan 2010-luvulla tehdyt tulkkauspalvelun lakiuudistukset ja työelämän nopeat muutokset ovat osaltaan vaikuttaneet muuttuneisiin käsityksiin tulkin työstä. Haastateltavat

kokivat, että työelämä on lähtenyt vastaamaan muutuviin tarpeisiin. Tulkikoulutusta tulisikin heidän mukaansa muuttaa suuntaan, joka vastaa paremmin nykyisiä työelämän tarpeita.

Opinnäytetyössäni esitin tulkin jatko- ja täydennyskoulutuksen kehittämiseksi mallia, joka pohjautuu kestävä kehityksen pedagogiikkaan. Sen tavoitteena on kestävä kehityksen integroiminen ammattikorkeakoulutukseen. Tämän niin kutsutun Ruori-mallin taustalta löytyy ammattikorkeakoulupedagogiikkaan läheisesti liitetty tutkiva ja kehittävä oppiminen, jota hyödynnetään vuorovaikutteisesti, yhteisöllisesti, kokonaisvaltaisesti ja kriittisesti. Kestävään kehitykseen perustuva substanssipohja syntyy tiedon ja taidon välittämisestä, rakentamisesta ja uudistamisesta. Sen myötä tulkkien jatko- ja täydennyskoulutukseen on mahdollista yhdistää elementtejä, joissa huomioidaan tiedollisesti ja taidollisesti kestävä kehityksen kannalta tärkeät ekologiset, taloudelliset, sosiaaliset ja kulttuuriset näkökohdat.

Liisa Rohwederin ja tutkijaryhmän kehittämän pedagogisen mallin mukaisesti koulutusta tulee kehittää suuntaan, jolla varmistetaan tietojen ja taitojen siirtyminen tuleville sukupolville noudattaen kestävään kehitykseen pohjautuvaa eettistä ajattelutapaa. Kestävä kehityksen pedagoginen malli on uudenlaista asiantuntijuutta rakentava, perinteisiä raja-aitoja rikkova ajatusmalli, jonka lähtökohdana on meille kaikille tärkeä arvo- ja asennepohja. Tämän kaltaisella lähestymistavalla tulee olemaan merkitystä myös kehitettäessä tulkkien jatko- ja täydennyskoulutusta.

OMA TIENI - MATKA JATKUU

Ammatillisen identiteetin kehittyminen niin opettajana kuin tulkkinakin on eräänlainen matka, johon kuuluu välittämistä, vastuunkantoa, vaikuttamista, verkottumista ja kykyä toimia yhdessä. Ennen kaikkea se on

uskoa omiin kykyihin ja halua kasvaa työssään tavalla, joka on yhtä työssä kehitettyjen taitojen kanssa. Tutkija Katariina Stenbergiä (2011) mukaillen voisi todeta, että niin opettajan kuin tulkinkin henkilökohtainen käyttöteoria on se pohja, jolla työntekijä voi levollisin mielin seistä yhteiskunnan muutosten ja alati kasvavien haasteiden ja jopa paineiden edessä.

Kolme vuosikymmentä kestänyttä koulutietäni voikin hyvällä syyllä kutsua elinikäiseksi poluksi, joka on vaatinut paljon, mutta antanut enemmän. Se on myös luonut tietoisuuden siitä, että matkaa on vielä jäljellä. Viittomakielen tulkkioppilaasta tuli aikoinaan opettaja, opettajasta opinto-ohjaaja, lehtori. Koulut vaihtuivat toisiin, samoin työtehtävät. Pohjoisesta Suomesta olen saanut mahdollisuuden matkustaa ja nähdä maailmaa ja tehdä työtä paitsi kotimaassa, myös tulkkina niin Afrikassa kuin sodan runtelemassa Kosovossa ulkoministeriön ja Kuurojen Liiton erityisasiantuntijana.

Työelämä on sopeutumista muutoksiin, eikä näille muutoksille ole loppua näkyvässä. Ehkä ainoa, mikä loppulta jää, on kehitys sekä ihmisen halu kehittää itseään. Elinikäinen oppija on kuin pieni utelias lapsi, joka minäkin olen ollut ja jolle maailma on edelleen avoin ja täynnä kysymyksiä ratkaistavaksi.

LÄHTEET

Eskel, Marja 2015. Puhevammaisten tulkkina uuden äärellä. Kestävä kehitys puhevammaisten tulkin jatko- ja täydennyskoulutuksen suunnan näyttäjänä. *Viittomakielen tulkkitoiminnan ylempi AMK. Opinnäytetyö*. Humanistinen ammatikorkeakoulu.

Luukkainen, Olli 2004. Opettajuus – Ajassa elämistä vai suunnan näyttämistä? Tampereen yliopisto.

Rohweder, Liisa & Virtanen, Anne (toim.) 2008. Kohti kestävä kehitystä. Pedagoginen lähestymistapa. Opetusministeriön julkaisuja 2008:3. Helsinki: Opetusministeriö.

Stenberg, Katarina 2011. Riittävän hyvä opettaja. Jyväskylä: PS-kustannus.



Päivi Rainò
yliopettaja



HUMANISTINEN
AMMATTIKORKEAKOULU

TUTKIJA PALAPELIN KOKOAJANA

Kotikirjastossani on monen pöydän päälle levittäytyneenä valtaisa, keskeneräinen palapeli. Kaikki voivat istuutua sen ääreen ja jatkaa pieniksi sirpaloidun kuvan kokoamista – kuvan, jota kukaan ei vielä pysty kokonaisuutena hahmottamaan. Mutta miksi kukaan haluaa olla osallisena pelissä, josta ei voita mitään ja jota tulevatkin kirjastokävijät jatkavat lopputulosta näkemättä, ehkä aivan viimeisiä paloja kiinnittäviä lukuun ottamatta? Kaiken lisäksi juuri silloin peli hajotetaan ja palaset kaadetaan takaisin laatikkoonsa. Otetaan esille uusi jättipalapeli tai ehkäpä aletaan yhdistellä pahvinpalasten sijaan digitaalisia entiteettejä jättihologrammiin, kuka ties.

KERÄÄN

En ole koskaan jaksanut paneutua liikkumattomiin, yllätyksettömästi leikattuihin kuviin. Arvelen kuitenkin tutkijana kokoavani jotain palapelin kaltaista: etsiskelel puuttuvia palasia kokonaisuuteen, jota en vielä kunnolla näe mutta jonka jostain syystä uskon olevan hahmottumassa. Ero tehdastekoiisiin palapeleihin on siinä, että mitään ei tule valmiina. Joudun keksimään itse

pelin teeman, ja vähitellen alan kerätä tutkijakoulun lahjoittamaan laatikkoon mahdollisia palasia. Näiden aihiot alkavat kehiä mielessä ja alitajunnassa.

Kokoamistyötä on tehtävä kuin maanikko ja jatkuvas-
ti. On luettava kaikkialla ja kaikkea aamiaispöydästä iltamyöhään, kannettava monisteita ja tietokonetta työ- ja lomamatkoille. On tartuttava naistenlehtiin, päivälehtiin, aikakauslehtiin, tiedelehtiin. Tiedekirjojen ohella on luettava kaunokirjallisuuttakin ja on seurattava väitöksiä. Huomio on suunnattava joka taholle. On kuunneltava, katseltava ja pääteltävä: mitä kysytään ja esitellään, mistä ollaan hiljaa? On nuuhkittava, mitä tutkimusten ilmavirrat tuovat mukanaan. Kuka tai mikä on esillä ja miksi? Keitä kohotetaan jalustalle, keistä vaietaan? Mikä on nyt valtavirtaa; kuka siinä etenee ja millä välineillä?

Kokoan lehtileikkeitä kaappiin, artikkeleita kansioihin, ammattikirjallisuutta hyllyille ja tiedostoiksi koneille, levyille ja tikuille. Ja jossain yllättävässä vaiheessa yksittäisistä lausahduksista, julkaisujen alaviitteistä ja sanomalehden kolumnissa ohimennen mainitusta ilmiöstä rakentuukin yhtälö, selkeä tendenssi. Mielessä alkaa

kasvaa muutoksen siemen, ja joskus se itää yhtä aikaa myös tutkijatoverin puheissa tai artikkeleissa.

MIELLÄN

Nimitän itseäni kielentutkijaksi, mutta pikemminkin lienen kielen mielen ja muutoksen tutkija. Tarkaksi täsmentynyt, viimeistä palaa myöten valmis kuva ei minua kiinnosta, koska sellaista ei ole. Sillä niin kuin meidän tuntemassamme maailmassa ja ihmisyhteisöissä, niin myös kielessämme kaikki liikkuu ja muuttuu. Kieli elää, ja elääkseen sen täytyy muuttua. Siksi ihmiskielten palapeliä on koottava koko ajan ja eri näkökulmista. Sen kuva laajenee aina uusiin suuntiin, eri tasoille, eri tieteenoille.

Pysyäkseen riittävän haasteellisena suurille joukoille tutkimuspeliä laajennetaan kirjaston palapelin tavoin jatkuvasti muille pöydille. Sitäkin kootaan niin puolittujen kuin täysin tuntemattomienkin kanssa – eri aikoina, mutta yhteen pelaten. Jokainen tutkijoista tuo peliin omat palasensa sovitellen niitä muiden leikkaamien palasten reunoihin. Joskus, alkuinnostuksen jälkeen, yhteinen tavoite saattaa myös kadota ja tutkimuspeli laitetaan puolivalmiina laatikkoon. Ja kuten mikä tahansa palapeli, tutkijoiden luomat kuvat hajotetaan valmistuessaan – sillä kuka liimaisi palapelinsä tauluksi seinälleen? Viimeistään jälkipolvet polttavat ne kuitenkin tai panevat pahinkeräykseen.

SIIRTYILEN

Aloitin tutkijanurani sovittelemalla pientä osaa – suuta – käsien, vartalon, päänliikkeiden ja viittomatilan synnyttämään merkityksenmuodostukseen Suomessa viitotussa kielessä. Sen jälkeen kokosin viittomakielisten kertomuksista nimiin liittyviä ilmiöitä, ja liitin niitä

koko sanastosta hahmottuvaan kuvaan. Yhtäkkiä olinkin siirtynyt vieruspöytiin. Kokosin aina vain laajenevaan kuvaan kulmia viittomakielten historiasta, sosiologiasta ja demografiasta. Mistä ja kenen tuomina nuo tutkimani viittomat ovat meille tulleet? Kuinka ja miten tai keiden parissa ne juurtuivat? Missä puhutun ja viitotun kielen reunat kohdistuivat yhteen?

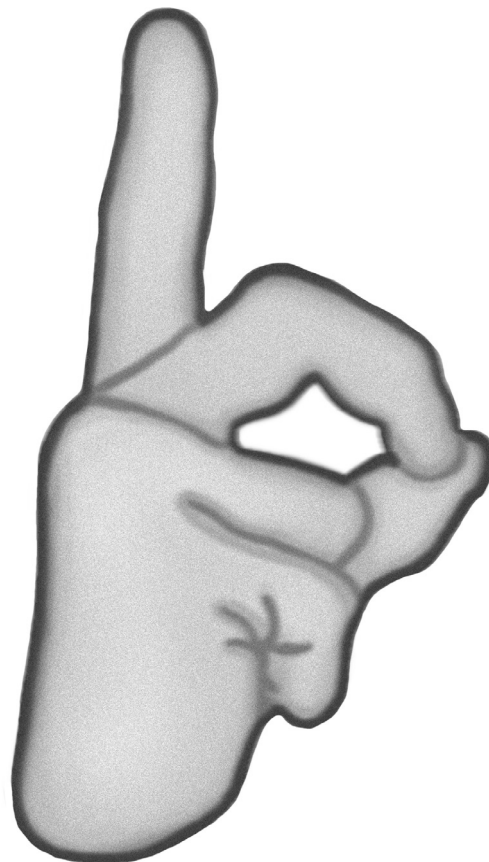
Luulin tutkivani viittomakielisiä nimiä Suomessa, mutta kohta selasin ja kopioin ensimmäisten kuurojenkoulujemme matrikkeleita ja vuosikertomuksia, kaivoin esille dokumentteja ensimmäisten ruotsalaisten viittojen tuottamista teksteistä ja sitten vaeltelinkin jo kuvauksissa 1700-luvun Pariisista ja de l'Épée oppilaitoksesta. Palasin takaisin Ruotsi-Suomeen 1800-luvulle, pohdin välimatkojen merkitystä tuon ajan ihmisille, selvitin koulusivistyksen leviämistä ja maamme ensimmäisten viittomakielisten laatimia kirjoituksia. Kokosin ja kopioin hyllylleni vanhimpia sanakirjoja, päiväkirjatekstejä ja kokouspöytäkirjoja viittomakielisten tapaamisista vuosikymmeniä, satakin vuotta sitten. Siirtyilin välillä nykypäivään ja luin uudempaa historiatutkimusta. Mutta kun menneisyyden kuva alkoi seljetä, oli vuosisatakin muuttumassa toiseksi. Kuva oli pantava laatikkoon ja alettava päivittää viittomakielisten tulevaisuutta uuden vuosituhannen suuntaan.

KÄÄNNÄN JA HAJOTAN

Kokosin vuosikymmenen palapeliä, jonka kautta aloin nähdä suomalaisen ja ruotsalaisen viittomakielen syntyvaiheet laajana kokonaisuutena, ja olin pääsemässä laidoille asti. Palapelini sisältää kirjallisten dokumenttien ohella viitottuja perhetarinoita, henkilöhistorioita ja -verkostoja eri aikakausilta ja eri maista; kertomuksia viittomakielen käytöstä, kielloista ja verhotuista teoista, viittomakielisyyteen kasvamisesta, viittomakielisten ajatuksen voimasta.

Mieleni hyllyssä on valtavat määrät sellaisiakin palapelin osia, joita en senhetkiseen puzzleeni tarvinnut. Nyt tarvitsen. Keräsin tietämättäni kuvaa kuuroista ja viittomakielisistä henkilöistä siinä tulevaisuudessa, jossa on mukana myös kuuloaistin havainnoima äänimaailma – vaikka minut istutettiinkin täydentämään palapeliä viittomakielisten näkökulmasta. Istun myös kokoamassa kuvaa kuuroista Balkanilla, pohtimassa viittomakielentulkki koulutusta Euroopassa ja tutustun muillakin mantereilla annettavaan koulutukseen. Kenelläkään näitä palapelejä kokoavilla tai niistä kertovilla ei ole samanlaista kuvaa mielessään, mutta meillä on samalla tavoin leikkautuneita paloja yhteen koottavaksi. Jollain ihmeellisellä tavalla ne myös saadaan lopulta pysymään yhdessä.

Yksi näistä palapeleistä on kuitenkin kaikkia muita haastavampi: se, jossa punnitaan kuulemisen ja viittomakielten merkitystä tulevaisuudessa kuurona syntyville. Sitä kuvaa kokoon nurin päin, palaset käännettyinä. Mutta onneksi eri osien muodossa on paljonkin tuttua, osan tunnistan jo reunoistaan. Haasteenani on nyt vakuuttaa useampia tutkijoita siitä, että tätä monikerrokista ja -tahoista kuvaa täytyisi koota jo nyt ja useista nurkista yhtä aikaa lähtien. Pian pitäisi myös rohkeasti kurkkia kuvan alle ja kääntää se vihdoinkin oikein päin, kaikille näkyviin. Mutta kun palapelistä on kyse, se hajoaa, kun valmista kuvaa ruvetaan kääntämään tai siirtämään. Juuri sen takia sitä kokoankin.





Zita Kóbor-Laitinen
lehtori



HUMANISTINEN
AMMATTIKORKEAKOULU

PIENESTÄ KIINNI

Kun olin lapsi, asuimme 200 vuotta vanhassa kivijalkatalossa. Talon asunnot ympäröivät sisäpihaa, johon pääsi porttikongin kautta. Porttikongista aukesi punaiset kiviportaavat toiseen kerrokseen. Portaita vastapäätä oli pieni asunto, jossa asui kuuro mies. Hän oli meistä lapsista hieman pelottava, koska hän ei puhunut meillemme koskaan. Näimme kyllä, että hän viittoi ystävänsä kanssa ja ymmärsimme, että he keskustelevat. Käsien kiivaat liikkeet ja kasvojen voimakkaat ilmeet näyttivät meistä silti oudoilta ja siksi jotenkin pelottavilta.

Miehellä oli tapana seisokella kerrostalomme portin ovensuussa niin, että hän tukki kulkuväylän. Hän katseili sieltä usein kadun vilinää. Me lapset yritimme livahdattaa hänen ohitseen pää painuksissa, mahdollisimman huomaamattomasti. Isäni, joka näki tämän, huomautti minulle: ”Sinun täytyy tervehtiä häntä.” Seuraavan kerran, kun mies seisoj jälleen ovella, ja minun olisi pitänyt päästä hänen ohitseen, keräsin rohkeuteni, nostin katseeni hänen kasvoihinsa ja sanoin: ”Hyvää päivää.” Seuraus oli odottamaton: hän katsoi suoraan silmiini, nyökkäsi ja astui syrjään. Seesam aukesi. Oivalsin jotakin silloin, ja mies muuttui oudosta mielenkiintoiseksi.

Samaan mieheen liittyy toinenkin muisto. Häneltä oli kerran jäänyt ulko-ovi auki niin, että asuntoon näki suoraan sisälle. Ihmettelin äidilleni ääneen sitä, että miehen asunnossa kaikki seinät olivat erivärisiä. ”Hän maalasi väreillä musiikkia”, oli äitini vastaus. Näistä muistoista on yli 40 vuotta aikaa. Välillä olin unohtanutkin ne. Jotakin nämä kokemukset kuitenkin opettivat, ja niistä oli hyötyä, kun tutustuin Suomessa viittomakieleen ja kuuroihin – runsaat 20 vuotta myöhemmin.

NELJÄNNELLÄ TUTKINNOLLA TULKIKSI

Se, miten päädyin tulkikoulutukseen, on enemmän sattuman kuin tavoitteellisen suunnittelun tulos. Kun muutin Suomeen, olin juuri valmistunut yliopistosta seitsemän vuoden kolmoistutkinnolla äidinkielen ja kirjallisuuden opettajaksi, kansatieteilijäksi ja fenno-ugristiksi. Halusin töihin ja pian tajusin, että tarvitsen sitä varten suomalaisen todistuksen. Opetushallituksen rinnastamistodistuksella Unkarissa hankituilla filosofian maisterin ja kasvatustieteen maisterin tutkinnoillani ei töitä saanut, joten kolme vuotta Suomeen muuttoni jälkeen, kuopuksemme ollessa vain vähän yli

vuodenikäinen, löysin itseni Turun kristillisestä opistosta opiskelemasta uutta kieltä ja neljättä ammattia. Kului taas kolme vuotta, ja taskussani oli viittomakielentulkin todistus.

Työurani tulkkina rajoittui muutamaan vuoteen, koska minulle tarjoutui mahdollisuus yhdistää aiemmin hankittua opettajan ja lingvistin osaamistani tulkkausalalan tietämykseen. Aloitin Humakin lehtorina vuonna 2004 ja siitä asti olen työskennellyt tulkkikouluttajana. Ajattelen, että kaikesta, mitä olen joskus opiskellut, lukuun ottamatta polynomifunktioita, on ollut hyötyä nykyisessä ammatissani. Olen takonut itseäni tietoa opiskeleamalla myös työn ohessa ja tulen varmasti opiskelemaan jatkossakin. Jokainenhan on oman onnensa seppä, sanotaan.

Seppiä on monenlaisia: on aseseppä, satulaseppä, kelloseppä, peltiseppä, koruseppä, kultaseppä... Ajattelen, että työni lehtorina on kuin sepän työ, jossa yhdistyvät isommat linjat ja pienet yksityiskohdat. Siinä tarvitaan monenlaisia taitoja, voimaa ja tarkkuuttakin. Nykyisessä työssäni yhdistelen aseseppän, peltiseppän, satulaseppän ja kelloseppän taitoja. Kansatieteilijänä minua kiehtoo ihmisten kohtaaminen ja heidän kulttuurinsa tarkastelu. Lingvistinä minua kiinnostaa, miten eri kulttuurista tulleet kielentävät ympäröivää maailmaa ja ilmaisevat itseään. Opettajana minua velvoittaa tiedon lisääminen, eettisyyden vaaliminen ja kunnioitus kanssaihmiä kohtaan. Tutkijana haluaisin ymmärtää asioita paremmin, laajentaa näkökulmiani ja jakaa oivalluksiani muiden kanssa.

AVOIMIN SILMIN

Viittomakielisten yhteisöä voidaan tarkastella kieli- ja kulttuurivähemmistönä, tulkkausalalan asiakaskuntana tai tulkkaustoiminnan kohderyhmänä. Yhteisön jäsenet ovat työmme diskurssiyhteisö, ja tietystä mielessä

he toimivat myös meidän yhteistyökumppaneinamme. Tulkkeina me emme kuitenkaan kohtaa ”yhteisöä” vaan yksittäisiä ihmisiä henkilökohtaisine toiveineen, tarpeineen, ajatuksineen ja arvoineen.

Se, mitä ja miten oppilaitoksessa opetetaan, tutkitaan ja kehitetään, vaikuttaa meiltä valmistuvien tulkkien ammatilliseen toimintaan ja välillisesti muokkaa myös tulkkausalalan käytänteitä. Käytänteet taas määrittävät, miten kohtamme asiakkaitamme, miten kohtamme kieli- ja kulttuurivähemmistön jäseniä, miten kohtamme muita ihmisiä, kun olemme työroolissa tai silloin kun työminä ei ole päällimmäisenä. Ihmisten kohtaminen on aina vuorovaikutusta, vaikkei siinä tarvittaisi edes sanoja.

Työssäni usein huomaan, että tarvitsen viittomakielisten apua monessa asiassa. Olemme opiskelijoiden ja kollegoiden kanssa toteuttaneet lukuisia todellisia toimeksiantoja ja hankkeita, joissa viittomakielisen yhteisön jäseniä on ollut mukana. Näissä yhteisissä projekteissa viittomakielisen kulttuurin tuntemus on vuorovaikutuksen avaimena. ”Sinä et taida pelätä kuuroja”, totesi kerran kuuro kollegani. Ehkä lapsuuteni juron portinvartijan kohtaaminen oli opettanut minulle jotakin: kun uskaltaa kohdata toisen ihmisen, tulee ymmärretyksi.

II NÄKÖKULMIA OPETUKSEEN



Outi Mäkelä
lehtori



HUMANISTINEN
AMMATTIKORKEAKOULU

NOIN 5 + 5 AJATELMAA

Syksy 1991. Koivumäellä raikaa ”Viittomakieli on elämäni kieli”. Meneillään on viittomakielen tulkin kolmivuotisen koulutuksen aloittaneiden opiskelijoiden kastajaiset. Sieltä se alkoi, tai oikeastaan jo hieman aiemmin, Helsingin työväenopiston viittomakielen kurssilla: ihastukseni viittomakieleen. Viehätykseni suomaalaista viittomakieltä kohtaan on jatkunut tähän päivään saakka, eikä laantumisen merkkejä näy. Uskon, että ihastus ja innostus (unohtamatta tahtoa ja kovaa työtä), ovat kannatelleet niinä hetkinä, kun on tuntunut siltä, ettei oppimista tapahdu eivätkä taidot kehity. Oppimista on kuitenkin tapahtunut ja tapahtuu jatkuvasti. Ja ehkä olen niin onnekas, että olen löytänyt yhden omista jutuistani?

”OPPIA IKÄ KAIKKI”

Onnenkantamoisia. Koen, että minulla on ollut niitä iso sylillinen tehdessäni matkaa viittomakielisessä maailmassa. Olen päässyt kokemaan ja näkemään paljon niin opiskelijana, ystäväinä, tulkkina, kollegana, opettajana kuin omana itsenäkin.

Tällä hetkellä kokemuksia ja oppia kertyy pääosin opetustyön parissa. Parasta opetustyössä on opiskelijoiden, kollegoiden ja yhteistyökumppaneiden kanssa yhdessä kokeminen, oivaltaminen ja oppiminen. Alalle vasta kouluttautuvat untuvikot ihmettelevät ja esittävät tärkeitä kysymyksiä, jotka haastavat lehtorin tiedot ja taidot. Alaa kokeneet, täydennyskoulutukseen osallistuvat konkarit jakavat vuosien saatossa kertynyttä kallosarvoista hiljaista tietoa. Syvälliset keskustelut alasta kollegoiden kanssa voimaannuttavat ja saavat sormet syyhyämään. Päivittäin tarjoutuu mahdollisuuksia oppia ja oivaltaa uutta, saada merkityksellisiä oppimiskokemuksia.

”HARJOITUS TEKEE MESTARIN”

Kukaan ei ole seppä syntyessään. Huippupianistin ja prima ballerinan taustalla on valtava määrä työtunteja ja toistoja sekä innostava ja kannustava valmentaja ja tukijoukot. Pianisti ei ole rynnistänyt sävellajisteikoista toisiin, eikä balleriina pliéstä pas de valseen. Heidän harjoittelunsa on ollut määrätietoista ja sitkeää. Vielä vuosienkin jälkeen, huipulle päästyään he harjoittelevat

edelleen kurinalaisesti perusharjoitteita toistaen ja jokaista yksityiskohtaa kunnioittaen.

Viittomakielen tulkin työ on mitä suurimmassa määrin taitolaji. Sitä oppii harjoittelemalla. Hyväksi tulkiksi ei tulla sillä, että osallistuu lähiopetukseen ja tekee pakolliset tehtävät. Hyvä taito vaatii runsaasti harjoittelua ja toistoja, asialle omistautumista niin sanotulla omalla ajalla. Hiottavia yksityiskohtia löytyy loputtomasti, joten harjoitteesta toiseen rynnistämisen voi unohtaa. Taitoa opiskeltaessa tulisi pysähtyä rauhassa perusasioiden ääreen ja tehdä mahdollisimman paljon toistoja, jotta taidot juurtuisivat ja tapahtuisi syvällistä oppimista.

”Less is more” on anglismi, josta pidän ja joka tulisi taitolajiin valmentamisessa muistaa. Minun, tulkkiopiskelijoiden kouluttajana ja valmentajana, tulisi kyetä innostamaan ja ohjaamaan opiskelijoita niin, että he löytäisivät kullekin sopivat mielikuvat, harjoitteet ja välineet, joiden avulla on mahdollista saada merkityksellisiä oppimiskokemuksia, kehittyä hyväksi tulkiksi. Yksi työni tärkeimmistä tavoitteista on merkityksellisten oppimiskokemusten tarjoaminen. Joskus kokemuksen merkitys avautuu heti, joskus pidemmällä viiveellä. Minulle riittää, jos vaikka vasta vuosien päästä työkokemuksen karttumisen myötä merkitykset avautuvat ja syntyy ymmärrys siitä, mitä on tavoiteltu ja miksi.

”OLE REHELLINEN ITSELLESI”

Mitä teen? Miksi teen? Miten teen? Toiminko julkiteoriani mukaan niin kuin pidän hyvänä ja oikeana, vai onko todellinen toimintani, käyttöteoriani, ristiriidassa julkiteoriani kanssa? Ajattelenko esimerkiksi, että toimeksiantoihin valmistautuminen on tärkeää, mutta tilaisuuden tullen en kuitenkaan valmistaudu kunnolla ja riittävästi? Ketä huijaan, jos en ole rehellinen itselleni? Täysillä eteenpäin paahtamisen sijaan pitäisi välillä

pysähtyä tarkastelemaan itseään ja tekemisiään. Ei mikään helppo nakki, tuo rehellisyys itseään kohtaan.

Reflektointi on tärkeää. Vierivä kivi ei sammaloidu, reflektioiva ihminen ei jämähdä paikalleen. Rutiinit ja automatisoituminen ovat tietyissä tilanteissa, kuten tulkkausprosessin hallinnassa, hyviä ja hyödyllisiä. Mutta joskus lausahdukseen ”sehän sujuu jo rutiinilla” kätkeytyy pysähtyneisyyden vaara. Omaa toimintaa tulee säännöllisesti reflektoida, jotta automatisoitumisesta ja rutinoitumisesta ei muodostu kehittymisen mahdollisuuden esteitä.

Taitoa kehitettäessä taivalletaan läpi onnistumisten ja epäonnistumisten. Monesti paras opettaja on – valitettavasti – epäonnistuminen. Epäonnistumisen syyt voivat olla monet. Niitä tulisi reflektoida, jotta pääsee kiinni siihen, miksi epäonnistui. Silloin epäonnistumisista ja tehdyistä virheistä on mahdollista oppia.

Reflektoinnista puhumisen yhteyteen sopii myös seuraava sanonta: ”Älä koskaan lakkaa ihmettelemästä.” Tämä elämänviisaus on käyttökelpoinen sekä hyvinä että huonoina hetkinä. Onnistumisen ja itsensä ylittämisen hetkellä se käy yllättyneestä kiitoksesta, epäonnistumisen hetkellä huvittuneesta lohdutuksesta. Pysähdy siis välillä ihmettelemään!

”HYVIN SUUNNITeltu ON PUOLIKSI TEHTY”

Uskon siihen, että hyvin suunniteltu on puoliksi tehty. Mutta suunnitelmiin ei tule hirttäytyä, vaan niitä on tarpeen mukaan kyettävä muuttamaan. Muutos onkin yksi asioista, joihin tulkin on erityisen tärkeä ainakin henkisesti valmistautua ja varautua.

Valmistautuminen on tärkeä työkalu tulkille. Valmistautumista tulee harjoitella, sillä se on taito siinä

missä mikä tahansa muukin. Harjoittelemalla valmistautumistaidot kehittyvät tehokkaiksi ja tarkoituksenmukaisiksi. Parhaimmillaan, kun yllättäviä muutoksia ei ilmaannu, onnistuneella valmistautumisella päästään ”hyvin suunniteltu on puoliksi tehty” -lopputulokseen. Tulkkaustaidon harjoittelun yhteydessä tarkoituksenmukainen ja onnistunut valmistautuminen todentuu esimerkiksi sujuvana, sisällöllisesti erinomaisesti lähdetekstiä vastaavana tulkkeena.

”ÄLÄ TAKERRU LILLUKANVARSIIN”

”Älä takerru lillukanvarsiin” -sanonta kuuluu sanontojen TOP10-listalleni. Toivottavasti osaan ajoittaa sen käytön oikein. Minun lillukanvarteni ei ehkä ole sitä jollekulle toiselle. Mistä tietää, milloin pitää takertua ja milloin ei? Mikä on juuri se merkityksellinen pikkuasia, jota ei tule ohittaa? Mikä on sellainen lillukanvarsi, jota ei pidä jäädä liiaksi pilkkomaan?

Onko viestin muoto lillukanvarsi vai ei? Tulkattaessa tulisi välittää lähdekielisen viestin mieli ja merkitys. Ensisijaisesti tulee keskittyä siihen, mitä viestissä sanotaan. Tulee irrottautua lähdekielestä ja välittää viestin mieli ja merkitys kohdekielellä. Mutta joskus muodolla, sillä miten asiat sanotaan, miten viesti muotoillaan, on merkitystä. Tulkin tulee kyetä erottamaan, milloin myös muodolla on merkitystä ja milloin ei.

Herkkyyskausista puhutaan lapsen kehittymisen yhteydessä. Yhtäläillä myös nuorilla ja aikuisilla on mielestäni herkkyyskausia. Kun hetki on oikea ja maaperä otollinen, tapahtuu oppimista, kehittymistä. Taito karttuu vähitellen, ajan kanssa harjoittelemalla, olipa tiellä lillukanvarsia tahi ei. Sen, mikä ei vielä puoli vuotta sitten auennut eikä upponnut, hetki saattaa olla nyt!





Aila Mikkola
lehtori



HUMANISTINEN
AMMATTIKORKEAKOULU

SAA KATSOA!

”Älä tuijota”, sipisi sisareni jälleen kerran minulle katurakavilassa ulkomailla. ”Odota ihan hetki”, pyysin ja jatkoin viereisten pöytien tapahtumien tarkkailua ja tulkintojen tekemistä niistä ilman, että ymmärsin puhuttua kieltä. Mitä tuon miehen äskeinen ele tarkoitti, että miksi tuo neiti reagoi noin? Jatkoin tilanteen tuijottelua kiinnostuneena.

Olen ehkä aina harrastanut tällaista tuijottelua. Huomaan kuitenkin, etten usein silti ole katsonut riittävän tarkasti. En esimerkiksi osaa sanoa montako ikkunaa työpaikan julkisivussa on, vaikka ikkunoita on alle kymmenen. En osaa myöskään kuvata kirjontasormikkaiteni kuvioita, vaikka ne ovat olleet kädessäni jo monta viikkoa joka päivä. Toisaalta jollakin matkallani huvitin itseäni arvailemalla tapaamieni henkilöiden ammatteja, ja osuin oikeaan mm. palomiehen ja poliisin kohdalla. Ovatko palomiehet ja poliisit prototyyppejä – en osaa sanoa. Varmuuden vuoksi kuitenkin lopetin arvuuttelun niin lyhyeen, etten ehtinyt tehdä huteja.

TIEDOSTOMATON, NON-VERBAALI VIESTINTÄ

Suomalaiseen enemmistökulttuuriin ei kuulu liian avoin katsominen, kuten ei myöskään vieraiden henkilöiden keskustelujen kuuntelu. Ensimmäisen vuoden tulkkiopiskelijana opin, että viittomakielisessä kulttuurissa julkisissa tiloissa käytyjä keskusteluja sen sijaan saa katsoa!

Tulkkiopiskelijana olen myös havahtunut analyttisen ja tietoisesti katsomisen merkitykseen viestinnän tulkkaamisessa. Tutkimusten mukaan viestinnästä vain noin viidestä kahdeksaan prosenttia on verbaalia, puhuttua tai viitottua viestintää. Loppuosa viestinnästä, yli 90 prosenttia, on non-verbaalia eli ei-kielillistä viestintää. Non-verbaali viestintä otetaan vastaan visuaalisesti, katseen avulla.

Non-verbaalilla viestinnällä tarkoitetaan kasvojen ilmeiden, katsekontaktin, kehon asentojen, eleiden ja kehon liikkeiden tulkintaa osana viestintää. Non-verbaaliin viestintään lasketaan kuuluvaksi myös tilankäyttö, kosketuskäyttäytyminen sekä vaatetus, hiukset ja

tuoksu, joista tuoksu on ainoa, jota ei voi ottaa vastaan näköaistin avulla. Non-verbaali viestiminen on useimmiten tiedostamatonta ja tahatonta. Henkilö ei huomaa ilmeilevänsä puhuessaan tai sipaisevansa nenäänsä epäroidessään.

Non-verbaalilla viestinnällä on monenlaisia tehtäviä. Ilmeiden avulla ilmaistaan esimerkiksi mielipidettä tai asennetta omaan tai kuultuun viestiin. Ilmeestä näkyy, onko samaa mieltä puhujan kanssa, onko asia yllättävä tai vastenmielinen. Ilmeiden avulla voi myös korostaa sanallisen viestin merkityksiä.

Katseella on monenlaista funktiota. Katseella luodaan merkityksiä ja osoitetaan ymmärtämistä, esimerkiksi silmien siristelyllä ilmaistaan, ettei ehkä enää oikein ymmärretä viestiä, ja suuriksi avatuilla silmillä hämmästyttä. Katsekontaktilla pidetään vuorovaikutusta yllä tai lopetetaan se, annetaan tai otetaan puheenvuoroja. Keskustelijat voivat katsoa toisiinsa tai eri kohteisiin. Katseen voi suunnata pois eri syistä. Katseen suuntaamisella on tietoisia tai tiedostamattomia merkityksiä.

ELEET JA TILA MERKITYSTEN TUOTTAJINA

Eleet ovat keino korvata sanallista viestiä tai ohjata sen tulkintaa. Hartioiden kohautuksella ilmaistaan mm. välinpitämättömyyttä. Teoksessaan *Hand and mind. What gestures reveal about thought* (1992) David McNeill korostaa, että puhe ja eleet kuuluvat yhteen. Eleitä esiintyykin useimmiten vain puhuttaessa, kuulijat eivät niinkään elehdi. Voimme osoittavilla eleillä kiinnittää huomioita esineisiin ja asioihin, joihin puheessa viittaamme. Eleillä voimme myös ilmaista, että asia on käsitelty loppuun.

Liikkeillä ja asennoillakin ilmaistaan suhtautumista asiaan, henkilöön tai tilanteeseen. Poispäin nojautumi-

nen ilmaisee esimerkiksi vastenmielisyyttä tai erimielisyyttä, rinnalle ristityt kädet tyypillisesti vastustusta. Välimatalla voidaan puolestaan ilmaista statusta, läheisyyttä, tuttuutta tai toisen osapuolen kunnioitusta. Presidenttiin pidetään pidempää välimatkaa kuin hyvään ystävään. Kehosta saattaa näkyä henkilön vireyystila, rentous tai jännittyneisyys.

Tilankäytöllä ilmennetään mm. tilanteen hallintaa tai henkilön asemaa tilanteessa. Tilaan voi tulla tai siitä voi lähteä monin eri tavoin – kokenut tulkki tulee tilaan kenties eri tavoin kuin vastavalmistunut. Ravintolan omistajan erottaa muusta henkilökunnasta hänen olemuksestaan, kadulla kävelevän kahden henkilön välistä suhdetta voi tulkita kävelyetäisyyden ja kehojen välisten suhteiden perusteella.

Non-verbaali viestintä on kulttuurisidonnaista, vaikka osa viestinnästä saattaa olla universaaliakin. Tulkittamme siis merkityksiä ihmisen ilmeiden, eleiden, olemuksen, käyttäytymisen ja reaktioiden perusteella sanallisen viestinnän lisäksi. Tilanteen ja non-verbaalin viestinnän ymmärtäminen tukee tulkkiä työssään.

TUIJOTUSHARJOITUKSIA

Tulkkiopiskelijoiden kanssa teimme harjoituksen, jossa pienryhmät esittivät erilaisia annettuja tilanteita, kuten työhaastattelua, opiskelijan keskustelua vastaavan opettajan kanssa rempallaan olevista opinnoista jne. Yleisönä olevat opiskelijat käyttivät korvatulppia ja korvakuulokkeita siten, etteivät kuulleet keskustelua lainkaan. Tilanteita purettaessa opiskelijat olivat tulkinneet lähes poikkeuksetta henkilöiden roolit ja keskusteltavan aiheen oikein. Opiskelijoiden oli vaikea selittää, miten he oikeaan tulkintaan päätyivät. Sen vain näki, he vastasivat.

Non-verbaalin viestinnän tulkinnessa on mahdollista erehtyä ja tehdä virheitä, mutta enimmäkseen sanaton

viestintä tukee sanallisen viestin ymmärtämistä siten kuin viestin on tarkoitus tulla ymmärretyksi.

Haastankin kaikki tuijottamaan! Seuratkaamme kanssamatkustajien ilmeitä ja eleitä, arvuutellaamme kahvilavieraiden ammatteja ja seminaarivieraiden tuttuuden astetta. Tulkitkaamme non-verbaaleja viestejä näkemistämme sosiaalisista tilanteista.

Saa katsoa!





Sirpa Lyytinen
lehtori



HUMANISTINEN
AMMATTIKORKEAKOULU

LÄSNÄOLON TUNNE

Istun TKI-keskuksessamme lounastauolla lusikoimassa keittoani, kun viereeni ilmestyy tulkkiopiskelija. ”Sipe hei, millainen on mielestäsi hyvä tulkki?” hän heittää kepeän kysymyksen. Vastaukseni sujahtaa suustani nopeasti: ”No sellainen joka on tilanteessa läsnä, tulee tunne että se ihminen on oikeasti siinä.” Opiskelija katsoo odottavasti. ”Niin siis että on fyysisesti läsnä, tiedätkö.” Opiskelija katsoo kysyvästi. ”Siis että sillä ajatus toimii ja sen näkee siitä.” Minä katson vuorostani keittoani. ”Että se elää myös tunteet siinä tilanteessa. On osallisena asiassa.” Opiskelija poistuu. Minä jään pureskelemaan leipääni ja sanomaani. Ajatuksenihan pätee kaikenlaiseen kohtaamiseen, myös omaan arkeeni tulkkien kouluttajana.

SAMASSA TILASSA JA AJASSA

Siinä me olemme, kaikki asianomaiset samassa tilassa, ainakin ulkoisesti. Olemme saman pöydän äärellä, voimme koskettaa toisiamme. Näemme, haistamme ja maistamme meitä ympäröivää todellisuutta. Olemme itse kukin päättäneet tulla paikalle, ja toki se on vaatinut tietoisista toimintaa. Saavumme tilanteeseen henkilökohtaisen kulttuurisen tiedon kantamina.

Olemme oppineet taitoja käyttää kehoa, ääntä ja ilmeitä viestinnässämme. Tiedämme paikan, ajan ja tapahtuman luonteen. Tiedämme, keitä muita lisäksemme voi olla ja on paikalla. Tiedämme mitä ottaa tilaisuuteen mukaan, miten pukeutua, kuinka ilmaista itseämme. Kaikki tietoiset ja tiedostamattomat käsitykset tilanteesta heijastuvat fyysisestä olemuksestamme. Olemme vuorovaikutuksessa, viestimme jatkuvasti ulkopuolisen maailman kanssa.

Kohtaamistilanteessa otamme itsellemme oman fyysisen tilan. Päätän mihin istun tai jään seisomaan, kuinka lähellä tai kaukana olen muista paikalla olijoista. Päätän myös sen, olenko kumartuneena läppärilleni tai näpelöinkö älypuhelimtani, kurkinko koko ajan kelloa.

SAMAN ASIAN ÄÄRELLÄ

Olemme samassa tilassa saman asian äärellä, vaihdamme ajatuksiamme ja käsityksiämme asiasta niin halutessamme. Jotta pystyisin yhdessä muiden kanssa kohtaamaan aiheena olevan asian, olen etukäteen käyttänyt hetken luodakseni siitä henkilökohtaisen

käsitykseni. Tulen paikalle tervehtien kaikkia, ja otan fyysisen paikkani tilasta. Katson asian esittäjää, pyydän puheenvuoroa, otan puhuessani katsekontaktin kaikkiin. Kuuntelen, vastaan, kysyn, olen eri mieltä, kannatan, vastustan, perustelen, selvitän ja yritän ymmärtää. Rakennan mielessäni kognitiivisen tilan asiasta ja otan sen haltuuni. Olen läsnä siinä mediassa, jota tilanne vaatii. En käytä läppäriä, nettiä tai älypuhelintani, jos tilanne ei sitä vaadi. Suljen muut asiat tilanteen ulkopuolelle, pysyn olennaisessa niin omassa ajatusmaailmassani kuin kommunikoinnissani. Kunnioitan asiaa ja asianosaisia olemalla läsnä – tässä ja nyt.

Joskus läsnäolo ei kuitenkaan ole ulospäin näkyvää aktiivisuutta, vaan keskittyy nimenomaan ajatusmaailman työstöön. Tällöinkin kuuntelemisen ja pohdinnan voi huomata: silmistä voi todella loistaa hengen valo. Pieni päännöyökkäys, kulumien rypistys tai kohotus ja tiedät, että olen mukana.

Siinä me olemme saman asian tuomien tuntemusten äärellä. On iloa, naurua, onnistumista, pettymystä, kiukkua, turhautumista ja väsymistä. Koko tunteiden kirjo voi olla läsnä kohtaamisessamme asian äärellä. Tämä heijastuu myös fyysisessä olemuksessamme tahdomattammekin. Ja me myös luemme toistemme tunteita – ilmeet, äänenpainot, sanavalinnat, jopa pienet ynähtelytkin saavat merkityksiä mielessämme. Ja niihin me reagoimme.

Joskus asian käsittely ei etene, koska olemme niin tunteiden vietävinä, ettemme saa oltua läsnä muilla keinoilla. Kyse ei kuitenkaan ole sinusta tai minusta vaan asiasta. Parhaimmillaan tunteet voivat olla mahtava voimavara, jolla viemme asiaa eteenpäin. Koemme yhteisen ymmärryksen läsnäolon.

MINÄ JA ME

Siinä minä olen fyysisenä toimijana, ajattelevana ja tuntevana yksilönä asian äärellä. Arjessa näitä asioita kertyy kertymistään. Informaatiotulvan keskellä on pidettävä huoli kenties siitä vaikeimmasta, taidosta olla läsnä vain itsensä kanssa. Olen, hengitän, suljen silmäni. Ajatusten virrasta pulpahtaa vene, jonka tunnistan. Nyökään sille, ja annan sen mennä virran mukana – laiturini portti on nyt kiinni. Voin itse päättää, milloin sen taas avaan riittävän virkeänä kohtaamaan kanssamatkaajat.

Meistä hioutuu niin työelämän kuin yksityisemmän elämän arjessa omintakeisia itsemme ilmaisijoita. Me voimme itse päättää, miten ja kuinka paljon olemme tilanteessa fyysisinä viestijöinä läsnä. Me voimme itse päättää, miten ja kuinka paljon annamme ajatusmaailmastamme tilaa asialle. Miten paljon rakennamme asialle uutta mielentilaa, käytämmekö vanhoja perustuksia vai tarvitaanko puskutraktori työntämään tilaa uudelle? Voimme tunnistaa ja kokea tunteidemme mukana virtaavan voiman. Tässä käsittääkseni on kyse jokaisen henkilökohtaisesta käyttäytymisen mahdollisuudesta.

Siinä me olemme saman asian tuomien tuntemusten äärellä, tulkkikipiskelijani. Miten sinä käytät tätä kohtaamisen mahdollisuutta arjessasi?



Riina Pirskanen
lehtori



HUMANISTINEN
AMMATTIKORKEAKOULU

KATSEIDEN KOHTEENA

Tuoreena humakilaisena, vain muutamia viikkoja töissä olleena suomen kielen ja viestinnän opettajana istun palavereissa, lounaalla, seminaarissa ja kahvitauolla, enkä saa katsettani irti tulkeista. Käsistä, eleistä, ilmeistä – kielestä joka on yhtä aikaa vieras, kaunis ja kiinnostava. Viittomakielen visuaalisuuteen on helppo uppoutua, vaikka pitkän ja kiivastahtisen luennon aikana pelkkä tulkin työskentelyn katsominenkin uuvuttaa ummikon. Saako tulkkiä tuijottaa, pohdin ensimmäisinä työpäivinäni, ja ilokseni opin, että kyllä saa! Mutta onko tulkki väline, välittäjä, esiintyjä – vai kaikkea samaan aikaan? Millaiset katseet viittomakielen tulkkiin kohdistuvat, ja kuinka opettajana tulevia ammattilaisia voisi valmistaa katseiden kohteena olemiseen?

AMMATTILAINEN ESTRADILLA

Opettajan ammatissa jonkinasteisesta esillä olosta tulee nopeasti rutiinia. Katseet ovat osa työympäristöä ja niihin mukautuminen osa opettajan työnkuvaa. Sama pätee tulkkeihinkin. Suomalaisessa kulttuurissa esillä oleminen mielletään usein lähtökohtaisesti jotenkin hankalaksi ja useimpien epämukavuusalueelle sijoittu-

vaksi olemisen tavaksi. Eivätkä kaikki työkseen ihmisten edessä häääävätkään siitä varsinaisesti nauti. Perinteisessä luennointitilanteessa opettajaan enemmän tai vähemmän kiinnittyneet silmäparit huomaavat auki jääneen vetoketjun, pinaatin etuhampaassa ja kiisselit kauluksella. Pitkänkin työuran tehnyt lehtori saattaa huomata käsiensä tärkevän jännityksestä astuessaan opetustilaan. Olennainen, kokemuksen mukanaan tuoma oivallus on, ettei siinä ole mitään vaarallista. Kätet tärkevät – olen siis elossa, voi konkari mielessään todeta.

Katseiden kohteena olemisen määrittelyyn liittyy läheisesti esiintymisen käsite. Puheviestinnän näkökulmasta esiintymisen yhteisiä piirteitä ovat yleisön läsnäolo, esiintyjän ja yleisön toisistaan erottuvat roolit ja viestinnän suuntautuminen esiintyjältä yleisölle. Yleisön katse kiinnittyy esiintyjään, arvioi, arvottaa ja analysoi. Esiintyjä käyttää katsetta hakiessaan kontaktia ja viestinnän vastavuoroisuutta tarkistellen näin viestinsä välittymistä. Yleisön katse ohjaa esiintyjää ja on samalla esiintyjälle välittömän palautteen väylä. Katseella on siis merkitystä ja sen voima on erityisesti viittomakielissä kommunikaatiossa kiistaton.

Valmentajapedagogiikan näkökulmasta katseen valta voi olla jopa tasapainottava tekijä: katsojalla on valtaa katsottavaan nähden. Jo varhainen katseiden politisoinnin tutkimus on keskittynyt valta-asetelmiin, joita katseeseen sisältyy. Feministinen tutkimus pureutui 70-luvulla naisen rooliin katseen kohteena ja mielsi katseeseen sisältyvät sukupuolittuneet odotukset toimintaa ohjaaviksi. Yleisön katse sinällään sisältää kiistatta oletuksia ja luo kontekstin, jossa esiintyjä toimii. Nämä oletukset ohjaavat opettajan olemusta, toimintaa, viestintätyyliä ja läsnäolon tunteen toteutumista. Samojen lainalaisuuksien on päätettävä myös tulkkeihin. Katsoja luo tietyt odotukset ja tilanteiset normit, joihin on pystyttävä vastaamaan. Viittomakieliseen maailmaan astuvia tulkkiopiskelijoita arvioiva katse jännittää, ahdistaa, punastuttaa. Opintojen edetessä tuo katse on osattava ottaa vastaan voimavarana.

TIEDOSTAMISESTA TOIMINNAKSI

Viestijäkuvaan sisältyy sekä käsitys itsestä viestijänä että muille välittyvä kuva viestijästä. Viestijäkuva rakentuu oman persoonallisuuden varaan; pakoon itseään ei siis pääse, mutta olennaista taitojen kartuttamisessa on tiedostamisen ja toiminnan välinen yhteys. Välittömästä tiedostamisesta syntyy kyky ennakoita ja toimia suunnitellusti yksittäisessä viestintätilanteessa. Oman toiminnan havainnoiminen ei ole helppoa, ja tässä opettaja ja opetusryhmä astuvat yksilön avuksi.

Kun psyko-fyysis-sosiaalinen kokonaisuus nimeltä ihminen astuu yleisön eteen, aivot hahmottavat kuvaa tilanteesta, tilanne yhdistyy olemassa oleviin skeemoihin ja keho reagoi. Syke nousee, verenkierron kiihtyminen nostaa punan kasvoille, suu kuivuu ja jalat tuntuvat hyytelöltä. Esiintymiskokemus harvoin poistaa kehon reagoitua ainakaan kokonaan: kokenut esiintyjä tuntee punan nousevan poskilleen, toteaa mielessään – tai ehkä ääneenkin – että nyt punastuttaa ja jatkaa tilanteessa toimimista. Tulkkauksien karttuminenkin tuo toimintaan varmuutta ja murentaa osaltaan puhdasta paniikkia. Esiintymis- ja

viestintätilanteeseen liittyvä voimakas jännitys kuitenkin liittyy haluun onnistua sekä pelkoon, ettei niin käykään. Mielestäni puheviestinnän ja esiintymistaidon opetuksen tärkein tavoite on tarttua tuohon pelon tunteeseen ja tehdä se tyhjäksi. Mutta kuinka ruokkia rohkeutta, luoda luottamusta, karsia kriittisyyttä?

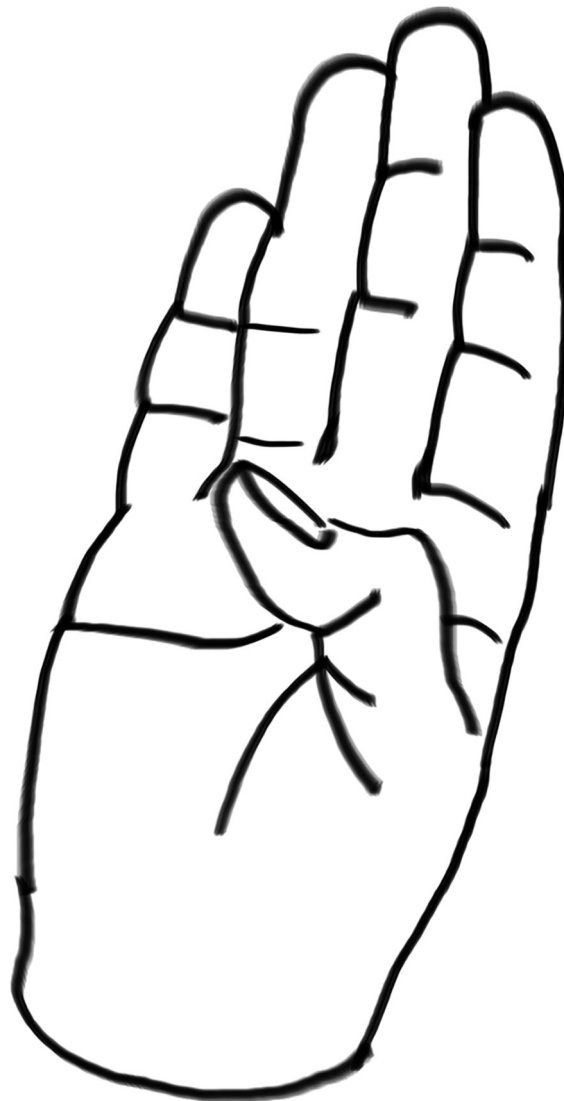
KAIKKI TAI EI MITÄÄN

Puheviestintää opettaessani olen nähnyt täydellisiä jäätymisiä, itkukohtauksia, pikaisia luokasta poistumisia ja muutaman pyörtymisenkin. Mutta olen myös todistanut kyöneleet silmiin nostattavaa rohkeutta, itsensä voittamista, huikeita onnistumisia ja seisaaltaan suosiotaan osoittavan yleisön. Tunteet ovat pinnassa, ja vain itsensä likoon laittamalla voi saavuttaa jotakin, suurta tai pientä.

Puheviestinnän opetuksessa lähdetään liikkeelle luottamuksen rakentamisesta ohjaajan ja ohjattavan välillä. On jätettävä opettajanpöytä diaesityksineen ja tehtäväkaavioineen, riisuttava kengät ja istuttava lattialle. Mietittävä yhdessä, missä nyt ollaan ja minne halutaan päästä. On mahdotonta vaatia opiskelijalta mukavuusalueeltaan poistumista, ellei kykene tekemään sitä itse. Opiskelijoiden kohtaaminen sukkasillaan lattialla istuen on työssäni parasta. Siinä he ovat: ensimmäisen vuoden tulkkiopiskelijat, jännittyneinä, avoimina, valmiina astumaan uudelle maaperälle.

Harjoitukset alkavat pienestä: väännellään yhdessä naamoja ja tuotetaan perusääntä kehoja hytkytellen. Kokeillaan yleisön edessä oloa ilman puhetehtävää, haetaan katsekontakti ensin lyhyesti, sitten jo pidempään. Oivalletaan, ettei kädet vartalon sivuilla, paino molemmilla jaloillaan tasaisesti seisova ihminen näytä yhtään niin tyhmältä ja luonnottomalta kuin miltä tuntee näyttävänsä. Astutaan askel askeleelta kauemmas ajatuksesta, että vastassa oleva yleisö on vihollinen, joka elää etsiäkseen esiintyjän virheitä ja heikkouksia. Otetaan vastaan katse ja kohdataan se hetki hetkeltä luontevammin.

Tulkin on sopeuduttava monenlaisiin yleisöihin ja vaihtuviin tilanteisiin. On pystyttävä toimimaan auditoriossa satojen ihmisten edessä ja pienessä tilassa läheisessä kontaktissa asiakkaan kanssa. On käytettävä kahta kieltä, kohdattava väärinkäsityksiä ja oltava vastuussa omista virheistään. On oltava esillä ja huomioitava itsensä suhteessa muihin, varsinaisiin esiintyjiin. Hyvä tulkki on sinut itsensä kanssa, tiedostaa heikkoutensa ja saa voimaa vahvuuksistaan. Aivan kuten hyvä opettajakin.





Marjukka Nisula
lehtori



HUMANISTINEN
AMMATTIKORKEAKOULU

OLEN OLLUT HAUKI, JONKA MAHA AVATAAN VEITSELLÄ JA MAHASTA POISTETAAN SISÄLMYKSET

Eläydyn tekstiin! Uskallan eläytyä! Uskallan olla luova! Kun tulkkaan suomen kielestä viittomakielelle, eläydyn puhujan sanomaan. Uskallan viittoa aggressiivisesti, jos puhuja kiroilee. Kun tulkkaan viittomakielestä puheelle, eläydyn viittojan viittomiseen. Uskallan käyttää ääntäni rohkeasti, kun viittoja vaatii oikeuksiaan. Tulkkina täytyy uskaltaa heittäytyä tekstiin, eläytyä tekstin sisältöön ja sen merkitykseen. Tulkin tulee olla rohkea ja luova. I love it!

Ensimmäinen kokemukseni eläytymisen merkityksestä tapahtui viittomakielen tunnilla Kuopion kansalaisopistossa 80-luvun alkupuolella. Opettajana oli kuurojen kuntoutussihteeri Eero Nissi. Oppitunnilla opetettiin viittomaan SEISOA ja Nissi kysyi, miten viitotaan HYPPIÄ? Nostin varovasti etu- ja keskisormella tuotettua viittomaa SEISOA ylös alas kämmenellä ja opettaja riemastui. ”Juuri niin, aivan oikein, loistavaa! Vielä kun otat iloisen ilmeen, hypit iloisesti!” Siitä syttyi kipinä, joka ei ole sammunut vieläkään. Näin viitotaan HYPPIÄ, wow! Oivalluksen tunne synnyttää vieläkin kylmiä väreitä.

KUUNTELE AKTIIVISESTI

Ohjaan opiskelijoitamme heti opintojen alussa eläytymään. Kannustan opiskelijaa myötäelämään kuulemaansa. Ei-manuaalisuutta ja eläytymistä harjoitutan jo ennen varsinaisia viittomakielen oppitunteja, ensimmäisistä luennoista lähtien. Niin sanotun aktiivisen kuuntelun aikana pyydän opiskelijoita nyökyttämään päätään, kun he ymmärtävät luennon sisällön tai ovat samaa mieltä kanssani. Opiskelijat nyökyttelevätkin myönteisesti, kun ovat tietoisia kuulemastaan. Sama ilmiö tapahtuu, kun kysyn palauteutuista tehtävistä. Opiskelijat nyökkäävät tai pudistavat päätään, riippuen siitä, onko tehtävät palautettu vai ei. Saan opiskelijoilta välitöntä palautetta siitä, ymmärtävätkö he, mistä on kyse.

Aktiivisen kuuntelun aikana opiskelija eläytyy kuulemaansa niin kuin puhe olisi tarkoitettu juuri hänelle. Kuullun myötäeläminen ei-manuaalisesti nyökyttelemällä auttaa myöhemmin tulkkausopinnoissa lähtötekstiin eläytymisessä. Ei-manuaalisesti mukana eläminen kuuluu myös tulkkausstrategiaan palautteena viittojalle: ”Ymmärrän, mitä viitot.

Jatka vain.” (Nyökyttelen.) Tai ”en ymmärrä, mitä viitot”. (Pudistan päättä.) ”Tarkennatko, ole hyvä.”

ELÄYDY ROHKEASTI

Viittomakielen ei-manuaalisten piirteiden tuottaminen edellyttää vieraan kielen oppijalta luovuutta ja rohkeutta ilmaista itseään. Kielen tuottaminen elein ja ilmein on oppijalle erilainen prosessi kuin puhuttujen vieraiden kielten tuottaminen ääneen artikuloiden. Eläytyminen auttaa ilmeiden tuottamisessa. Kun katson jännittävää elokuvaa, eläydyin siihen. Saatan nostaa kädet kasvojeni suojaksi. Ilmeeni mukautuvat elokuvan tapahtumiin. Juha Paunu opetti Viito elävästi -oppikirjassaan (1981): ”Elä se mitä viitot, niin viittominen alkaa elää.” Paunun tavoin rohkaisen heti viittomakielen opintojen alkuvaiheessa kielenoppijaa heittäytymään viittottuun tekstiin ja käyttämään ilmeitä.

Turvallinen ilmapiiri rohkaisee oppijaa luovuuteen. Itse olen opetellut ei-manuaalista ilmaisua matkimalla toista. Olen oppinut vääntämään naamani suden aggressiiviseksi ilmeeksi kuoron viittomakielisen sadunkertojan mallista. Turvallisuutta lisää se, että ei-manuaalinen ilmaisu on toisen luoma, ei alun perin minun. Matkimalla uskaltaa. Tulkkina on sama tilanne, uskallan eläytyä puhujan sanomaan. Sanomaan, jonka tuottaa toinen ihminen, en minä. Tulkin rooli suojaa minua. Kun eläydyin puhujan kerrontaan, koen samoja flow-tunteita kuin puhuja tai viittoja. Saan kicksejä!

Myös mallista viittominen lisää turvallisuutta. Olen antanut opiskelijoille tehtäväksi analysoida tutun viittomakielisen sadun videolta ja pyytänyt heitä keskittymään ei-manuaalisiin piirteisiin. Analysoinnin jälkeen opiskelijat opettelevat viittomaan sadun mallin mukaan eläytyen ja tuottaen samat kielioppirakenteet kuin mallissa. Sadussa täytyy uskaltaa olla Iso Paha Susi, joka hyökkää Punahilkkan kimppuun ja syö Punahilkan. Viit-

tojan pitää eläytyä suden rooliin, käyttää kokijanäkökulmaa, vääntää naama irvistyksen, olla vihainen ja taivuttaa verbaali HYÖKÄTÄ kohti Punahilkkaa. – Malli luo turvallisen tavan tuottaa kieltä, ja samalla opiskelija eläytyy viittomiseen olemalla susi.

ÄLÄ AJATTELE SUOMEN KIELELLÄ – OLE KALA

Ennen tulkkausopintoja opiskelija opiskelee suomalaisista viittomakieltä. Oppitunnilla näkee, kuinka opiskelijan kielen tuottaminen perustuu puhuttujen kielten oppimiseen. Opiskelija pohjaa uuden kielen tuottamisen ajatteluun, ja ajattelu tapahtuu suomen kielellä. Opiskelija on tottunut ”kääntämään” mielessään suomenkielisen ajattelun vieraalle kielelle. Tässä vaiheessa opiskelijalta vielä puuttuu viittomakielisen ilmaisun ja luovuuden taito. Mutta neuvoni on: Ole rohkea ja uskalla olla luova! Viito se, mitä kuvassa tapahtuu. Älä ajattele kuvaa suomen kielellä. Eläydy kuvassa olevaan tilanteeseen! Valitse kuvasta kohde ja koe kohteen ympärillä oleva maailma. Ole kuvassa sisällä.

Olen joskus joutunut tulkkaamaan kalan perkaamista. Suomenkielisessä lähtötekstissä sanotaan: avaa kalan vatsa veitsellä tai saksilla päästä peräaukkoon ja poista sisälmykset. Viittomakielisessä tulokielessä käytin omaa vartaloani sijaistamaan kalan vatsaa kohdassa, jossa vatsa aukaistaan veitsellä. Lauseessa vartaloni ja viittomakielinen minäni oli hetken kala – vai olinko minä se hauki, jonka maha avataan veitsellä ja mahasta poistetaan sisälmykset...?



Juha Manunen
lehtori



HUMANISTINEN
AMMATTIKORKEAKOULU

ROHKEUTTA KEHIIN

Uuden vieraan kielen opiskelu saattaa alkuvaiheessa tuntua niin kutkuttavalta ja jännittävältä, ettei malta odottaa saadaksesen tietoa kaikesta mahdollisesta: kielioppiasioista, käytettävissä olevasta oppimateriaalista ja siitä, miten koko kieltä ympäröivään kulttuuriin ylipäättään pääsisi käsiksi.

Jokainen meistä muistaa myös sen syvän epäonnistumisen ja itsensä nolaamisen pelon – tunteen, joka opittavaa kieltä natiivikielenkäyttäjän kanssa käytettäessä lymyää aivojen takaosissa. Minne yhtäkkiä kaikki aiemmin itsestään selviltäkin tuntuvat, vasta opitut asiat hävisivät? Miksi kaupan kassalla joutuu hakemaan sanoja tai viittomia niille jokapäiväisille ruoille, jotka sulomme keittiön kaappeihin ja jääkaappiin? Minkä takia joskus on pakko hymyillä nolona ja osoitella etusormella karttaa ja nimeä, vaikka muuten osaisikin yksinkertaisilla fraaseilla pahoitella häiriötä ja kysyä tietä? Tai miksi keskustellessa ajankohtaisista asioista pienessäkin porukassa haluaa punastellen vajota maan alle, kun ei millään keksi kiertoilmauksia yhteiskunnallisille termeille eikä edes muista, miten ilmaista olevansa samaa tai eri mieltä?

TUNNILLA SAA OLLA MYÖS HAUSKAA

Kieliopinnoissa pääsee eteenpäin ainoastaan niin, että yksinkertaisesti onnistuu ylittämään henkilökohtaisen epäonnistumisen ja itsensä nolaamisen pelon.

Opettajat voivat olemuksellaan vaikuttaa siihen, millä tavalla harjoitellaan ja ylläpidetään tehokkaasti vuorovaikutusta vieraalla kielellä. Ryhmähengellä on luonnollisesti myös vaikutusta yhteisten oppimistulosten onnistumiseen. Kun käsitellään ja analysoidaan kielioppi-, yhteisö- ja kulttuurisisältöjä, on tiukan asian lomassa hyvä antaa myös aikaa erilaisille hauskoille vuorovaikutusharjoituksille, joissa saa käyttää mielikuvitusta, rohkeaa itseilmaisua ja luovaa ajattelua.

Kielenoppimista ei tarvitse ottaa vakavasti, sillä virheiden kautta yhdessä oivallamme aina jotain uutta. Jos virheille ei anna tilaa, se saattaa estää uuden asian tai näkökulman oppimisen. Pedagogina koen suuria onnistumisen hetkiä, kun näen opiskelijoiden osallistuvan innostuneesti yhteiseen vuorovaikutustehtävään – olkoonpa se mielikuvitustorilla tapahtuva ostotapahtuma tai yhdessä luetusta salapoliisiromaanista

kehitellyn murhamysteerin ratkaisu. Nautin työstäni, kun opiskelijat rentoutuvat keskusteluharjoituksen aikana ja alkavat kysellä uusia, aiheeseen liittyviä viittomia. Omakohtainen aktiivisuus ja motivaatio auttavat aiemmin opittujen asioiden muistamista ja uusien asioiden omaksumista.

KIELITAITOON TARVITAAN ROHKEUTTA JA SUUTTUMUSTA

Vieraan kielen kielitaidon arviointi häämöttää aina tulkkausalan nelivuotisten kielinopintojen lopussa ja ammattiin valmistumisen alla. Tuolloin opiskelijoissa herää kriittisiä kysymyksiä siitä, mikä on riittävä kielitaito ja missä menee riittävyuden ja riittämättömyyden raja? Mitkä taustatekijät vaikuttavat tuohon riittämättömyyden tunteeseen? Tähän ei ole olemassa yksiselitteisiä vastauksia; kysymyksiä on pohdittava kokonaisvaltaisesti.

On erityisen tärkeää, että tulkkiopiskelijat pääsevät näkemään tulevan työkenttensä asiakasryhmien moninaisuuden heti ensimmäisestä vuodesta lähtien. Paikallisen kuurojenyhdistyksen ja alueellisten yhdistysten kanssa on hyvä tehdä yhteistyötä ja sopia siitä, miten tulkkiopiskelijat voisivat osallistua niiden toimintamuotoihin osana opintojaksojensa sisältöjä. Tällöin uuteen paikkaan astumisen ja uusien ihmisten kohtaamisen kynnyks madaltuu. Kun huomaamatta opiskelijat alkavat ymmärtää erilaisia käsialoja ja kieli-identiteettejä. He saavat itsevarmuutta ja uskaltavat käyttämään viittomakieltä erilaisissa ympäristöissä, erilaisten ihmisten kanssa ja tätä kautta haluavat myös opiskella kieltä lisää.

Vieraan kielen pitkäaikainen opiskelu ei ole pelkkää ruusuilla tanssimista ja onnistumisen iloa, vaan matkaan kuuluu myös pettymyksiä, ärsyyntymisiä, suuttumusta, hampaidenkiristystä, päänsärkyä ja kyyneleitä.

Kaikkien näiden inhimillisten tunteiden tunnistaminen, läpikäyminen ja hyväksyminen tekevät oppimisesta arvokkaan kokemuksen. Tämä puolestaan kantaa pitkälle ja kannustaa aina uusien asioiden ihmettelyyn ja oivaltamiseen. Siksi epäonnistumisen pelon ei pidä kahlita vieraan kielen oppimisen suurta iloa.





Liisa Halkosaari
lehtori



HUMANISTINEN
AMMATTIKORKEAKOULU

ARJEN KIELIPOLITIIKKA

Muutaman kerran lukukaudessa innostun määräämään opiskelijat ja kollegat viittomaan. Ilmoitan, että on viittomakielinen päivä, ja jostain syystä minut otetaan tosissaan – koko kampus viittoo. No, ainakin teoriassa ja ainakin ensimmäisenä päivänä.

Tieto on valtaa, ja tiedonsaantiin vaikuttaa ympäristön käyttämä kieli. Jos haluan vaikuttaa vähemmistön tiedonsaantiin, voin valita käyttäväni heidän kieltään. Toki tässä arkisessa kielipolitiikassa on myös pedagoginen ulottuvuus. Muiden – yleensä puhuttujen – kielten opiskelijat tekevät muutaman kuukauden kieliharjoittelun ympäristössä, jossa kieltä käytetään. Opiskeltava kieli tulee eläväksi, sitä pitää yhtäkkiä käyttää kaupassa tuoteselosteita lukiessa, naapurin kanssa jutellessa, opettajan kanssa ohjauskeskustelussa. Sitä kuulee ja näkee elokuvissa, koulussa, televisiossa, sanomalehdissä, bussissa, kadulla. Opiskelija saattaa päivittäin löytää itsensä tilanteesta, jossa ei osakaan valita oikeita sanoja, muotoilla kohteliasta lausetta tai selittää ajatuksiaan.

Suomalaisen viittomakielen opiskelijoilla ei ole mitään vastaavaa mahdollisuutta päästä kieleen sisään. Tämän

vuoksi opinnoissa jauhetaan kyllästymiseen asti kuurojen kanssa hengailusta missä tahansa seurakunnan raamattupiiristä kaverin kotibileisiin.

PAKKO ON PARAS MUUSA

Kaikki tulkkiopiskelijat eivät löydä omaa paikkaansa raamattupiiristä, saati kotibileistä. He käyvät pakolliset vierailut kuurojen yhdistyksessä ja kulttuuripäivillä, juttelevat muutaman kerran lähikaupassa kuuron naapurin kanssa. Päivittäinen viittomakielen käyttö lienee jo erittäin harvinaista: jokaiselle ei löydy kuuroa bestistä, tyttöystävää tai kämppistä. Suurin osa kielen opiskelijoista käyttäisi kieltä mielellään enemmän mutta kuten aina, sisäinen motivaatio ja luontainen laiskuus ovat ristiriidassa. Kielen käytölle ei ole riittävästi pakollisia ympäristöjä, joissa olisi yhtäkkiä vain pärjättävä viittoen.

Pakollisen ympäristön voi kuitenkin luoda. Riittää että joku määrittelee ympäristön viittomakieliseksi, vaikkapa vain yhtenä päivänä viikossa. Sovin yhdessä

opiskelijoiden kanssa viittomakielisistä päivistä. Ensimmäisen vuoden opiskelijat osallistuvat viittomakieliseen päivään ensimmäistä kertaa jo muutaman viikon opiskelun jälkeen. Ja yleensä vielä omasta aloitteestaan! Ensimmäinen kerta menee vielä jännänä kokeiluna, mutta turhautuminen puskee pian läpi. Olo on kuin häkissä vaimennettuna: identiteetti järkkyy, kun ei voikaan ilmaista itseään totutulla tavalla, sävyllä ja äidinkielellä. Tämä turhautumisen kokemus on mielestäni sinällään jo tärkeä tulevalle ammattilaiselle, joka työskentelee vähemmistökielen parissa.

Kun pidän viittomakielisen päivän, viiton. Silloinkin kun ei huvittaisi, olisi kiva heittää läppää omalla äidinkielellä, tai agendalla olisi tärkeän asian selittäminen nopeasti. Juuri ne ovat tilanteita, jotka tulevat eteen myös ulkomailla kieliharjoittelua tekeville vieraan puhutun kielen opiskelijoille. Itselleni kokeneena kielenkäyttäjänä päivä on tietenkin huomattavan helppo verrattuna vasta-alkajiin. Muistan kuitenkin edelleen elävästi filiksen omien tulkkioipintojen alusta, kun luokkaan käveli kuuro viittomakielen opettaja – ja alkoi viittoa. En tajunnut mitään!

POLITIIKKAA JA PEDAGOGIIKKAA

Priorisoin kielivalinnan, mikä ei tietenkään aina ole järkevää: tulee väärinymmärryksiä, kaksinkertaista työtä, oma ajatteluprosessi hidastuu, viestiä pitää muokata vastaanottajan ymmärtämistaidon mukaan. Päätän silti olla käyttämättä ”mä nyt puhun tän, kun se on helpompaa” -argumenttia, vaan viiton. Tällä ikään kuin ostan itselleni oikeutuksen vaatia samaa muilta. Vaadin viittomakielisiin päiviin osallistumista sekä opiskelijoilta että kollegoilta.

En ole vielä löytänyt mutua parempaa perustetta sille, miksi viiton myös kollegoille. Se tuntuu oikealta ja reilulta, sillä miten voin vaatia opiskelijoilta jotain, mihin

en ole itse valmis sitoutumaan? Vielä muutama vuosi sitten tuntui oudolta viittoa kuulevalle työkaverille. Kuurotkin saattoivat ihmetellä, miksi ihmeessä kaksi kuulevaa viittoo keskenään! Tunteeseen liittyi myös jonkinlainen epävarmuus oikeudesta ottaa omaan käyttöön itselle vieraan yhteisön kieli. Ensimmäisen kerran kielivalinta työyhteisössä tuntui täysin luontevalta ja oikeutetulta Jyväskylän yliopiston tulkkitiimissä. Osalle viittomakieli oli äidinkieli, mikä saattoi vaikuttaa kielen asemaan. Mutta toimintapa tuntui luontevalta vasta kun muutkin tekivät niin.

Viittomakieliset päivät ovat mielestäni sekä kielipoliittisesti että kielen oppimisen kannalta korvaamattomia. Pitämällä viittomakielisen päivän osallistun arjen kielipoliittikkaan. En hyysää ja hoivaa kuuroja, vaan teen valinnan, joka viestii vallan jakautumisesta. Jos valitsen kuulevien kielen kaksikielisessä ympäristössä, valitsen samalla vallan pitämisen kuulevilla.

Työ ja minä & työminä -teoksessa käyntikorttinsa esittelevät Humanistisen ammattikorkeakoulun tulkikouluttajat. Teos julkaistaan hetkellä, jolloin viittomakielen tulkkauksen koulutus on 30-vuotisen historiansa yhdessä suurimmista murroskohdista: tulkikouluttajien katse on yhtä aikaa tulevassa ja menneessä.

Teoksen ensimmäisessä osassa kirjoittajat kuvaavat muutosta ja muuttumista, toisessa osassa esitellään näkökulmia tulkkauksen opettamiseen. Yhteistä teksteille on henkilökohtaisuus sekä usko oppimiseen sekä tulevaisuuteen.

ISBN 978-952-456-246-1 (painettu)

ISBN 978-952-456-247-8 (verkkójulkaisu)

ISSN 2343-0664 (painettu)

ISSN 2343-0672 (verkkójulkaisu)



HUMANISTINEN
AMMATTIKORKEAKOULU